

İDARE HUKUKU KAPSAMINDA GENEL AHLAK VE GENEL AHLAKIN KORUNMASINA KISA BİR BAKIŞ^(*)

Cem ÇULHA^(**)

Öz

Ahlak, sosyal bilim dallarının temel terimleri arasında yer alan bir kavramdır. Bu açıdan bir sosyal bilim dalı olan hukuk alanında da kullanımı söz konusu olup hem kamu hukuku hem de özel hukuk alanında karşımıza çıkmaktadır. Sözü edilen durum aslında hukuk kurallarıyla ahlak kuralları arasındaki yakın ilişkiye de işaret etmektedir. Bu yakın ilişkiye her iki kural arasındaki ortak noktaların bir sonucudur. Gerek hukuk kuralları gerekse ahlak kuralları toplumsal yaşamı düzenleyen, olması gerekeni belirleyen kurallar olup birbirlerini karşılıklı olarak da etkilemektedir. Genel ahlak da bu etkileşimin bir sonucudur. Zira genel ahlak, ahlak kurallarının hukuk alanındaki yansıma şekillerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Anayasayı ve kanunları göz önünde bulundurduğumuzda genel ahlak kavramının özellikle birer kamu hukuku alanı olan idare hukuku, ceza hukuku ve anayasa hukuku alanında sıklıkla kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. İdare hukuku bakımından genel ahlakın karşımıza en çok çıktığı alanlar kamu düzeni ve idarenin kolluk faaliyetleridir. Doktrinde genel ahlakı bir kamu düzeni unsuru olarak ele alan görüşler olduğu gibi bunu kabul etmeyen görüşler de mevcuttur. Ancak çoğunluk görüşü, genişleyen kamu düzeni kavramından bahisle genel ahlakı bir kamu düzeni unsuru olarak görme yönündedir. Genel ahlakın anayasa hukuku bağlamında temel hak ve hürriyetlerin sınırlama sebebi olması bu kavramın idarenin kolluk faaliyetleri kapsamında ele alınmasını da beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan ülkemizdeki kanuni düzenlemelerden hareketle genel ahlak konusunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Genel ahlaka aykırı faaliyetlerden en çok olumsuz etkilenecek kesim olan çocukların konumu da bir diğer başlıktır. Konuyu temel hak ve hürriyetlere etki ekseninde ele alan yargı kararlarında genel ahlak kavramının geniş ve değişken yapısı nedeniyle takdir yetkisinin varlığı kabul edilmekle birlikte bu yetkinin belli ölçülerde sınırlandırıldığı da görülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Genel Ahlak, Kamu Düzeni, Kolluk, İdare, Hak, Hürriyet.

A BRIEF OVERVIEW OF GENERAL MORALITY AND ITS PROTECTION WITHIN THE SCOPE OF ADMINISTRATIVE LAW

Abstract

Morality is a concept among the basic terms of social sciences. In this respect, it is also used in the field of law, which is a branch of social science, and it is encountered both in public law and private law. The aforementioned situation actually points to the close relationship between the rules of law and the rules of morality. This close relationship is a result of the common points between both rules. Both the rules of law and the rules of morality are rules that regulate social life and determine what should be and affect each other mutually. General morality is also a result of this interaction. Because general morality is accepted as one of the reflections of moral rules in the field of law. Considering the Constitution and the laws, it would not be wrong to say that the concept of general morality is frequently used

^(*) [Makalenin Dergiye Geliş Tarihi:](#) 14.04.2025 - [Makalenin Kabul Edildiği Tarih:](#) 12.06.2025
[DOI No:](#) 10.54704/akdhfd.1676098

^(**) Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Müfettişi,
Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi /
Ankara, Türkiye
[E-posta:](mailto:culhacem992@gmail.com) culhacem992@gmail.com
[Orcid Id:](https://orcid.org/0009-0008-3102-4159) <https://orcid.org/0009-0008-3102-4159>



especially in the fields of administrative law, criminal law and constitutional law, which are all fields of public law. In terms of administrative law, public order and law enforcement activities of the administration are the most common areas where general morality is encountered. Although there are opinions in the doctrine that consider general morality as an element of public order, there are also opinions that do not accept this. However, the majority opinion is in favour of considering general morality as an element of public order based on expanding concept of public order. The fact that general morality is a reason for the limitation of fundamental rights and freedoms in the context of constitutional law has brought along the consideration of this concept within the scope of the law enforcement activities of the administration. In this respect, it is necessary to evaluate the issue of general morality based on the legal regulations in our country. The issue of children, who are the group that will be most adversely affected by activities contrary to general morality, is another topic. Although the existence of discretionary power is accepted in the court decisions that address the issue on the axis of the impact on fundamental rights and freedoms due to the broad and variable structure of general morality concept, it is also seen that this power is limited to certain extent.

Keywords

General Morality, Public Order, Law Enforcement, Administration, Right, Freedom.

Extended Abstract

The effect of the rules of morality on the rules of law, which regulate social life like itself, may occur in the form of some moral rules becoming legal rules within the framework of social morality, or in the form of protection of certain moral values by the rules of law. This adaptation of morality to law has been achieved through the concept of general morality. According to a view, moral rules are divided into two as moral rules regulating the behaviour of human beings towards other people and subjective moral rules indicating the internal reckoning of human beings against their own conscience, law and morality intersect in the dimension of objective morality, and when objective moral rules are included in legal texts, they take the name of general morality. On the other hand, according to an opposite view that attributes the unwritten nature of moral rules and their variability according to place and time, the use of the concept of general morality as a reference in legal rules will damage the principle of legal certainty, which is the most fundamental principle of the liberal legal order. Therefore, it is extremely important to draw the boundaries of the concept of general morality. In this regard, doctrine and judicial decisions have a great responsibility. Because both play an important role in determining the scope of the concept of general morality.

General morality is a concept recognised and frequently used in both national and international law. Although general morality is occasionally used in the field of private law, it is a concept encountered more frequently in the field of public law. One of the most common area of use in public law is the limitation of fundamental rights and freedoms. Indeed, in many international conventions, including European Convention on Human Rights, and in many constitutions, including the Turkish Constitution, the concept of general morality has been accepted as a reason for limitation of rights and freedoms. This situation is closely related to administrative law as well as constitutional law. Although there are different opinions in the doctrine of administrative law, general morality is positioned as an element of public order and has the most important impact on individuals on the axis of rights and freedoms and brings along certain limitations in order to ensure the protection of public order. However, restrictions based on general morality also have an impact on the protection of children, which is one of the duties and responsibilities of the administration. In some administrative actions taken by the administrations based on the authorisation granted by the law in order to protect general morality, the protection of children is at the forefront. Its broad and variable content brings with it the necessity of giving a technical meaning to the concept of general morality in legal terms. In this respect, judicial decisions will be one of the most important aids. The decisions of the European Court of Human Rights, the Constitutional Court and Council of State play a significant role in understanding the concept.

The consideration of public morality in terms of administrative law is not only in terms of the restriction of fundamental rights and freedoms, but also in terms of law enforcement activities and public order. One of the striking points is that in practice, public morality often comes up against us due to the concepts of obscenity and indecency. This situation has also affected the legislation. It is seen that the issue is generally addressed in this context in judicial decisions. The same situation is valid for the decision made by the administrations on the subject. In fact, it is seen that the issue is addressed in this context in the decisions of the Radio and Television Supreme Council.

GİRİŞ

Ahlak kelime anlamı itibarıyla “*Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları; aktöre, sağtöre*” şeklinde tanımlanmıştır¹. Toplum hayatını düzenleyen kurallar topluluğu olan ahlak, bireysel ahlak ve toplumsal ahlak olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan bireysel ahlak bir kişinin tutum ve davranışları olarak belirtilmekteyken toplumsal ahlak anlayışı ise topluma egemen olan objektif ahlak anlayışını ifade etmektedir². Toplumsal ahlak anlayışı hukuk kuralları üzerinde etkiler yaratır. Buna göre hukuk kuralları bireysel ahlak anlayışını değil objektif nitelikte olan toplumsal ahlak anlayışını esas alır. Bununla birlikte sözü edilen objektifliğin de mutlak olmadığını belirtmek gerekmektedir. Zira tıpkı hukuk kuralları gibi ahlak kuralları da dinamik kurallardır. Yani yere ve zamana göre birtakım değişiklikler gösterebilir. Bireysel ahlak anlayışından farklı olarak geneli ilgilendiriyor olması hukukla ortak paydada buluşmalarını sağlamaktadır. Toplumsal ahlakı oluşturan kuralların hukuk kuralı haline dönüşmesi son derece olasıdır ve sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Ancak bu kuralların insan hakları süzgecinden geçirilmesi de zorunludur³.

Ahlak kurallarının kendisi gibi toplumsal hayatı düzenleyen hukuk kurallarına etkisi belirtildiği üzere toplumsal ahlak anlayışı çerçevesinde bazı ahlak kurallarının hukuk kuralı haline gelmesi şeklinde olabileceği gibi bazı ahlaki değerlerin hukuk kuralları tarafından korunması şeklinde de gündeme gelebilir. Bir görüşe göre toplumdaki egemen ahlaki değerler temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında veya birtakım eylemlerin suç olarak düzenlenmesinde de etkili olmakta olup ahlakın hukuka bu şekilde uyarlanması genel ahlak kavramıyla olmuştur⁴. Bir başka yoruma göre ise ahlak kuralları, insanın diğer insanlara karşı olan davranışlarını düzenleyen ahlak kuralları ile insanın kendi vicdanına karşı olan iç hesaplaşmasını belirten öznel ahlak olmak üzere ikiye ayrılmakta, hukuk ile ahlak nesnel ahlak boyutunda kesişmekte olup nesnel ahlak kuralları hukuk metinleri içinde yer aldığında genel ahlak ismini almaktadır⁵. Böylelikle genel ahlak kavramını ahlakın hukuk alanına yansımalarından birisi olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır⁶. Ancak

¹ <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: Mart 16, 2025.

² Yavuz Güloğlu, “Ahlak Kurallarının Türk Hukuk Sistemine Etkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10, S. 2 (2020): 4.

³ Zeynep Üskül Engin, “Toplumsal Ahlak ve Hukukun Kesiştiği Noktada Kadın Sorunsalı”, *Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar-6 Bildirisi* 26, S. 1 (2014): 124. Yazara göre bu takdirde hem normun ömrü daha uzun olacak hem de olması gerekene yaklaşılması sağlanacaktır.

⁴ Cennet Sert, *İfade Özgürlüğünün Genel Ahlak Nedeniyle Sınırlanması*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 40.

⁵ Sümeyye Ulusoy, *İfade Hürriyetinin Genel Ahlakın Korunması Sebebiyle Sınırlandırılması*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 77-78.

⁶ Adem Ersin Bayra, “Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran Kavramların Tasnifi ve Derecelendirilmesi-I: Kamu Düzeni ve Kamu Düzeniyle İlgili Kavramlar”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, S. 2 (2020): 54.

karşıt görüş olarak hukukun böyle bir referansının bulunmasının sakıncalı olacağı da dile getirilmektedir. Ahlak kurallarının yazılı olmamasına, yere ve zamana göre değişkenliğine atıf yapan bu görüşe göre hukuk kurallarında genel ahlak kavramının referans olarak kullanılması liberal hukuk düzeninin en temel ilkesi olan hukuki belirlilik ilkesini zedeleyecektir. Genel ahlakın temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırma sebebi olduğu dikkate alındığında bu durum temel hak ve hürriyetleri de olumsuz etkileyecektir. Ancak aynı görüş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi dâhil birçok uluslararası sözleşmede, Türk anayasasıyla birlikte birçok anayasada genel ahlakın hak ve hürriyetler için bir sınırlama sebebi olduğunu da ifade etmektedir⁷. Öyleyse, uygulamada sıkça kullanılan bu kavramın içeriği belirlilik ilkesi gereğince netleştirilmelidir.

Genel ahlak kavramı farklı şekillerde yorumlanma imkânının bulunması, özellikle genel ahlak sebebiyle hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması durumu düşünüldüğünde gerek kanun koyucu gerekse uygulayıcılar bakımından keyfi uygulamalar için alan yaratabilecek niteliktedir. Bu durum kavrama hukuki açıdan teknik bir anlam verilmesi zorunluluğunu beraberinde getirmektedir⁸. Burada kuşkusuz yargı kararları önemli bir kaynak konumundadır. Örneğin Anayasa Mahkemesi eski tarihli bir kararında kavramın çerçevesini belirlemeye çalışmıştır. Karara göre genel ahlak, *"... belli bir zamanda bir toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiş bulunan ahlâk kurallarıyla ilgili hareketleri gösteren ve kolayca anlaşılan bir anlam taşımaktadır."*⁹. Anayasa Mahkemesinin bu kararı ışığında ahlak kurallarıyla ilgili hususların genel ahlak kapsamında değerlendirilmesi için üç unsurun bulunması gerektiği söylenebilir. Bunlar, ahlak kurallarının değişkenliğini ifade eden zaman, kuralların toplumun çoğunluğu tarafından göz önüne alınması hususuna karşılık gelen nicelik ve toplum tarafından kuralın kabul edilmesini belirten benimsenme unsurlarıdır¹⁰. Bunlara dördüncü bir unsur olarak içeriği tartışmalı olan kolayca anlaşılma da eklenebilir. Doktrinde bir görüşe göre "kolayca anlaşılma", belli bir zamanda toplumdaki bireyler tarafından benimsenen etik değerlerin asgarisini, ilk bakışta gözlemlenebilen temel değerleri ifade etmektedir¹¹. Bir başka görüşe göre ise bu ifadeyle kastedilen, bir davranışın ahlak kurallarına uygun olup olmadığının ortalama zekâ düzeyine sahip iyi niyetli bir şahsın değer yargısına göre belirlenmesidir¹². Her iki yaklaşımda da

⁷ Oya Aydın, "Genel Ahlak, Hukuk ve Cinsellik", *Mülkiye Dergisi* 37, S. 4 (2013): 140.

⁸ Ayşe Seda Koyuncu Gülseven, "Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü", *İnsan Hakları Çalışma Metinleri*: 10 1, S. 1 (2008): 3; Sert, *İfade Özgürlüğünün Genel Ahlak Nedeniyle Sınırlanması*, 42.

⁹ AYM Kararı, 28.01.1964, E. 1963/128, K. 1964/8, Erişim Tarihi: Mart 11, 2025, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1964-8-nrm.pdf>.

¹⁰ Sert, *İfade Özgürlüğünün Genel Ahlak Nedeniyle Sınırlanması*, 41.

¹¹ Nihat Bulut, "Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak", *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi* 4, S. 1-2 (2000): 33.

¹² Selman Sacit Boz, *İdare Hukuku Açısından Kamu Düzeni Unsurları*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 158.

esasen aynı kapsama işaret edildiği söylenebilir¹³. Öte yandan Anayasa Mahkemesinin yaptığı tanımın genel ahlakı cinsellikle sınırlı kılmadığı görülmektedir. Nitekim kararda geçen “ahlak kurallarıyla ilgili hareketler” ifadesi bunu doğrulamaktadır¹⁴. Ancak uygulamada genel ahlak, karşımıza çoğu kez müstehcenlik ve muzırlık kavramları nedeniyle çıkmaktadır¹⁵.

I. KAMU DÜZENİ UNSURU OLARAK GENEL AHLAK

Genel ahlakın karakteristik özelliklerinin başında toplumun çoğu tarafından benimsenmesi gelmektedir. Anayasa Mahkemesinin yukarıda alıntılan genel ahlakı tanımlayan kararı bu açıdan kavramının anlaşılması ve yorumlanmasında yol gösterici nitelikte görülebilir. Bu tanımla Anayasa Mahkemesinin, toplum yapısının manevi yanını belirten genel ahlak kavramını, görece daha açık olan kamu düzeni kavramına yaklaştırarak hukuki belirlilik bakımından oluşabilecek tereddütleri önlemek istediğinin söylenebileceği savunulmaktadır¹⁶. Bu durum ise kamu düzeni ve genel ahlak arasındaki ilişkinin ele alınmasını gerekli kılmıştır. Söz konusu ilişki idare hukuku bakımından olduğu kadar anayasa hukuku bakımından da önemlidir. Zira her ikisi açısından da genel ahlak kavramı kolluk faaliyetleriyle bağlantılı şekilde ve kamu düzeninin sağlanması hususunda gündeme gelmektedir¹⁷. Anayasa Mahkemesi itiraz yoluna başvuru sonucu vermiş olduğu daha güncel tarihli bir kararında genel ahlakla kamu düzenini ilişkilendirmiştir. Mahkeme, bu kararında müstehcenlikle getirilen hükümlerde korunmak istenen hukuki menfaatin genel ahlak olduğuna işaret etmiş ve genel ahlakın belirli bir dönemde doğru, makul ve adil düşünceye sahip toplum genelinin benimsediği ahlak ve edep anlayışı olduğunu belirterek genel ahlaka aykırılığın tespitinde toplumun belirli bir kesiminde kabul edilen değer yargılarının değil, demokratik toplum düzenine ilişkin davranış kurallarının esas alınması gerektiğini vurgulamıştır¹⁸. Karara atıf yapan Yaşar’a göre Mahkeme toplum genelinin eğilimini, kamu düzeninin dış ve maddi niteliğini gözetmeksizin ahlakın ölçüsü yapmıştır¹⁹. Bu durum aslında genel ahlakın kamu

¹³ Yine, genel ahlakın niteliklerinin demokratik hukuk devleti ilkesine temel olan hukuk kuralları çerçevesinde uluslararası ölçütler de göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerektiği de belirtilmektedir. Güloğlu, “Ahlak Kurallarının Türk Hukuk Sistemine Etkisi”, 10; Koyuncu Gülseven, “Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü”, 9.

¹⁴ Sert, *İfade Özgürlüğünün Genel Ahlak Nedeniyle Sınırlanması*, 41.

¹⁵ Koyuncu Gülseven, “Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü”, 5. Aynı yönde bir görüş göre de genel ahlak genelde cinsellik ekseninde ele alınmaktadır. Aydın, “Genel Ahlak, Hukuk ve Cinsellik”, 142-143. Çağlayan’a göre ise her müstehcenliğin kamu düzenini bozucu bir yapısı yoktur. Ramazan Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2024), 277.

¹⁶ Bulut, “Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak”, 33. Diğer yandan ahlak alanında, erkek egemen bir yapının bulunduğu da dile getirilmektedir. Üskül Engin, “Toplumsal Ahlak ve Hukukun Kesiştiği Noktada Kadın Sorunsalı”, 125.

¹⁷ Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 157.

¹⁸ AYM Kararı, 01.04.2015, E. 2014/118, K. 2015/35, Erişim tarihi: Mart 13, 2024, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2015/35?EsasNo=2014%2F118>.

¹⁹ Hasan Nuri Yaşar, *İdare Hukuku*, (İstanbul: Der Yayınları, 2024), 281.

düzeninin bir parçası olduğu kabulüne dayanmaktadır. Buradan hareketle öncelikle dış ve maddi bir düzen olduğu ifade edilen kamu düzenine idare hukuku bağlamında değinilmesi, ardından da genel ahlakın gerçekten de kamu düzeninin bir parçası olup olamayacağı hususunun ele alınması faydalı olacaktır.

İnsanların kişi veya toplum düzeyinde bir araya geldikleri, yani toplu halde bulundukları yerleri ifade eden kamusal alanlarda hak ve hürriyetlerin sağlıklı şekilde kullanılabilmesi için bir nizam, diğer bir deyişle düzene ihtiyaç vardır. Kamu düzeni denilen bu düzen iktidarın kaynağı olduğu gibi aynı zamanda sınırını da teşkil etmektedir²⁰. Geleneksel kamu düzeni anlayışı uyarınca kamu düzeni temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması için bir gerekçe iken daha yeni olan diğer anlayışa göre ise temel hakların korunmasını sağlayan bir kavramdır²¹. Ancak genel geçer bir tanım yapılması oldukça zordur. Bu zorluk farklı nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bunlardan ilki kamu düzeninin içeriğinin felsefi, ahlaki, sosyal, siyasi birtakım sebeplere bağlı olarak değişmesi; ikincisi yer ve zamana göre değişkenlik göstermesi; üçüncüsü ise birden fazla hukuk dalının alanına girmesidir²². Her ne kadar çeşitli hukuk dallarında farklı bir yüze sahip olsa da kamu düzeninin konusu aslında aynıdır ve her birinde kamu düzeni sadece belirli öğelerinin kullanılması söz konusudur²³. Kamu düzeni kavramının değişmeyen özü toplum yaşamı içinde maddi bir karışıklığın ve kargaşanın olmaması, toplum yaşamında belirli bir düzenliliğin hâkim olmasıdır²⁴. Burada “maddi” ögesine vurgu önemlidir. Zira kamu düzeninin, yukarıda da belirtildiği gibi dış ve maddi bir düzenden oluştuğu doktrinde ittifakla kabul edilmektedir. Buna göre kamu düzeni, düzensizliğin karşısı olan maddi bir düzeni ifade etmekte olup umuma açık yani kamusal alanlarda vücut bulmaktadır²⁵. Bu aşamada kamu düzeninin unsurlarıyla genel ahlakın konumuna da değinilmesi gerekmektedir. Sözü edilen unsurlar aynı zamanda kolluk makamlarının müdahale alanlarının sınırlarını çizmekte olup bunlar kamunun maddi düzenini belirtmektedir²⁶.

²⁰ Bayra, “Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran”, 50-51.

²¹ Arda Atakan, “Kamu Düzeni Kavramı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 13, S. 1-2 (2007): 93.

²² Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 39.

²³ Özge Okay Tekinsoy, *İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı*, (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2011), 31.

²⁴ Atakan, “Kamu Düzeni Kavramı”, 98; Bayra, “Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran”, 51-52. Bir başka deyişle toplumun barış, güven ve huzur içinde varlığını sürdürmesi halidir. Oğuz Sancakdar, Lale Burcu Önüt, Eser Us Doğan, Mine Kasapoğlu Turhan ve Serkan Seyhan, *İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 731. Anayasa Mahkemesinin eski tarihli bir kararı da bu yöndedir. Mahkeme’ye göre kamu düzeni: “...toplumun huzur ve sükununun sağlanmasını, devletin ve devlet teşkilatının korunmasını amaç alan herşeyi ifade eder...” AYM Kararı, 22.11.1976, E. 1976/27, K. 1976/51, Erişim Tarihi: Mart 8, 2025, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1976/51?EsasNo=1976%2F27>.

²⁵ Mehmet Cihat Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti Olarak Genel Ahlakın Korunması*, (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2024), 31; Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 35; Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 16.

²⁶ Atakan, “Kamu Düzeni Kavramı”, 99. Yazara göre kamu düzeni maddi, kamusal ve sınırlı bir kavramdır.

Kamu düzenini oluşturan unsurların neler olduğu konusundaki yaklaşımlar klasik anlayış ve modern anlayış olmak üzere ikiye ayrılabilir²⁷. Klasik anlayış, kamu düzeninin dış ve maddi düzene ilişkin olma yönünü öne çıkarmaktadır²⁸. Bu anlayışa göre kamu düzeninin unsurları güvenlik, dirlik ve esenlik ile sağlıktır²⁹. Doktrinde Ulusoy da bunları, kamu düzenini oluşturan unsurlar arasında ele almıştır³⁰. Akyılmaz, Sezginer ve Kaya ise kamu düzeninin unsurlarını genel güvenlik, dirlik ve esenlik, genel sağlık ile genel ahlak olarak belirtmektedir³¹. Gözübüyük ve Tan da kamu düzeninin güvenlik, esenlik ve sağlık unsurlarını içerdiğini ifade etmekle birlikte kamu düzeni başlığı altında genel ahlakın korunmasından bahsetmektedir³². Yani genel ahlakın unsur olması açısından bir yaklaşım farklılığından söz etmek mümkündür. Klasik anlayış-modern anlayış ayrımında modern anlayış kamu düzeninin genişleyen içeriğine vurgu yapmakta ve klasik anlayış kapsamında kamu düzeni unsuru olarak görülmeyen genel ahlakın bazı durumlarda kamu düzeninin unsuru olabileceğini belirtmektedir³³.

Diğer bir deyişle kamu düzeninin değişen ve gelişen şartlarla birlikte genişlemesi sonucu genel ahlakın bir unsur olabileceği kabul edilmektedir. Nitekim Yaşar'a göre kamu düzeni kavramının zaman içinde kapsamaya başladığı unsurlardan birisi insan haysiyetine saygı olup diğeri kamusal ahlak olarak da adlandırılan genel ahlaktır³⁴. Modern anlayıştaki bir başka görüşe göre ise kamu düzeninin içeriğinde görülen bu genişleme, klasik anlayışa göre kamu düzeninin unsurlarına giren konuların daha ayrıntılı şekilde düzenlenmesidir³⁵. Hangi kapsamda ele alınırsa alınsın kamu düzeni kavramının kapsamının genişlemesi temel hak ve hürriyetleri daha sınırlayıcı bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle Avrupa'da ve özellikle Almanya'da kamu düzeni kavramını

²⁷ Kemal Gözler ve Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, (Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2024), 524.

²⁸ Bayra, "Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran", 51.

²⁹ Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 48; Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 41. Gözler ve Kaplan bu unsurları "geleneksel üçlü" olarak adlandırmaktadır. Gözler ve Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 525.

³⁰ Ali D. Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2024), 566.

³¹ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, (Ankara: Savaş Kitabevi, 2020), 579. Yazarlar bu unsurları yargı kararları ve mevzuattan hareketle tespit etmişlerdir. Aynı yönde bkz. Sancakdar, Önüt, Us Doğan, Kasapoğlu Turhan ve Seyhan, *İdare Hukuku Teorik*, 734-735.

³² A. Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku Cilt I Genel Esaslar*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2021), 626.

³³ Gözler ve Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 526.

³⁴ Yaşar, *İdare Hukuku*, 279. Genel ahlakın kamu düzeni unsuru haline gelmesi küreselleşmeyle de ilişkilidir. Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 128. Diğer yandan ekonomik kamu düzeni de genişleme eğilimi sonucu ortaya çıkan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku*, 629; Sancakdar, Önüt, Us Doğan, Kasapoğlu Turhan ve Seyhan, *İdare Hukuku Teorik*, 731.

³⁵ Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 107.

daraltma yönünde bir eğilimin ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu hususa işaret eden Ulusoy, genel ahlakın kamu düzeni kapsamında olup olmadığı ve kolluk faaliyetlerinin genel ahlakı korumayı içerip içermediği hususunun tartışmalı olduğunu vurgulamıştır. Yazara göre genel ahlakın korunmasının kamu huzurunun bir parçası olduğu kabulüyle gayri ahlaki görülen her davranışa müdahale edilmesi tehlikeli sonuçlar yaratabileceği gibi, genel ahlaka aykırı hiçbir davranışa müdahale edilmemesi de düşünülemez³⁶.

Görüldüğü üzere farklı tabirler kullanılsa da genel güvenlik, dirlik ve esenlik ile genel sağlık unsurlarının kamu düzeninin bir unsuru olduğu hususunda şüphe yoktur. Yukarıda aktarılan klasik ve modern anlayıştan hareketle genel ahlakın kamu düzeninin bir unsuru olmasının ise tereddütten uzak olmadığı söylenebilir. Bunda kuşkusuz genel ahlakın manevi yönünün etkisi vardır. Manevi yönüyle genel ahlak maddi yönü bulunan diğer kamu düzeni unsurlarından ayrılmaktadır. Bununla birlikte bazı anayasalarda³⁷ ve Anayasamızda, ayrıca uluslararası sözleşmelerde genel ahlakın temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması sebebi olarak ele alındığı görülmektedir. Genel ahlakın bir sınırlama sebebi olması toplumların işleyişlerinde sadece maddi değerlere değil manevi değerlere de önem verildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ancak genel ahlakın salt manevi alana çekilmesi insan hakları rejimi bakımından sakınca yaratabilecek bir durum olup bu sakıncayı gidermek adına genel ahlak ve kamu düzeni arasında bir ilişki kurulması sağlanmalıdır³⁸. Demokratik bir hukuk devletinde devletin bireylerin ahlak anlayışlarına karışması veya müdahale etmesi kabul edilemez. Fakat bireylerin ahlak anlayışlarının dışı yansımaları niteliğinde olan davranışları dış ve maddi düzende bir karışıklık yaratırsa müdahale edilmesi gündeme gelecektir³⁹. Yani bu durumda genel ahlak kamu düzeninin bir unsuru haline gelmektedir. Burada Anayasa Mahkemesinin daha önce alıntılanan kararında dikkat çekildiği gibi ortak ahlaki değerlerin korunması söz konusu olup liberal gelenekteki yaklaşımın aksine ortak ahlaki değerlerin korunması maddi düzenin korunması bakımında da gereklidir⁴⁰. Konu diğer kamu düzeni unsurlarını da etkilemekte olup Akgüner'e göre genel ahlaka aykırı tutum ve davranışlar kamunun dirlik ve esenliğinde bozulma tehlikesi gündeme getirmektedir⁴¹. Diğer yandan genel ahlakın kamu düzeni unsuru olma konusu gayri maddi kamu düzeni üzerinden de ele alınmaktadır. Buna göre bir kriz durumunda ve klasik anlayışın yetersiz kaldığı durumda ortaya çıkan, maddi rahatsız-

³⁶ Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 567.

³⁷ Almanya, Danimarka, Rusya ve Polonya anayasaları çeşitli maddelerinde genel ahlakı birer sınırlama sebebi olarak düzenlemiştir. Bayra, "Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran", 61.

³⁸ Bulut, "Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak", 34.

³⁹ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 584; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 276.

⁴⁰ Atakan, "Kamu Düzeni Kavramı", 106. Bkz. 18 no.lu dipnottaki Anayasa Mahkemesi kararı.

⁴¹ Tayfun Akgüner, *İdare Hukuku Dersleri*, (İstanbul: Der Yayınları, 2017), 316. Ancak genel ahlakın dirlik ve esenlik içinde ele alınması hukuki güvenlik ve belirlilik açısından tehlike oluşturabilmektedir. Pınar Yaşar Şatıroğlu, "'Genel Ahlak' Kavramının Belirsizliğinin Aşılması ve İdari Kolluk Düzenlemelerinde Somutlaştırılması", *Prof. Dr. Metin Günday Armağanı* 2, S. 1 (2020): 1484-1485.

lıklar dışında kişisel hürriyetlerin sınırlandırılmasını sağlayan bir kavram olan gayri maddi kamu düzeninin varlığı kabul edilirse genel ahlak kamu düzeninin bir unsuru olarak görülebilecekken, aksi takdirde klasik anlayıştaki kamu düzeni unsurlarının genişleyen bir ögesi olarak ele alınacaktır⁴².

Geleneksel kamu düzeninde devletin görevi bireylerin ve toplumun güvenliğini sağlamak olarak ele alınmış ve kamu düzeni kavramı büyük oranda güvenlikle beraber değerlendirilmiştir. Güvenliğin tesisi kuşkusuz önemli olmakla birlikte günümüzde kamu düzeninin korunmasından bahsedilebilmesi için güvenliğin sağlanması tek başına yeterli olmamakta, klasik ve modern anlayıştaki tüm unsurların varlığı gerekmektedir⁴³. Konumuz bağlamında, buradan hareketle genel ahlakın kamu düzeninin bir unsuru olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Yaşar'a göre de genel ahlakın kamu düzeninin bir parçası olarak kabul edilmesi kamu düzeninin sadece dış ve maddi bir düzen olarak görülmediğini göstermektedir⁴⁴. Zira modern yaklaşım toplumun sadece maddi değil manevi düzene de ihtiyacı olduğu esasına dayalıdır⁴⁵. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi genel ahlak salt manevi alana çekilmemiş, toplumun ortak asgari değerlerine aykırı fiillerle kamu düzenini bozmaya karşı bir tedbir olarak kamu düzeni içinde değerlendirilmiştir. Böylelikle genel ahlakın korunması sonuç olarak kamu düzeninin korunması anlamına gelmekte olup bu, Fransız idare hukukundaki materyalist yaklaşımın bir tezahürü olarak görülmelidir⁴⁶. Diğer yandan ortak ahlaki değerlerin maddi düzenle ilişkili olduğu ifade edilebilir⁴⁷. Sonuç olarak genel ahlakın ister kamu düzeninin genişlemesinin isterse de klasik anlayış kapsamındaki unsurların ayrıntılandırılması sonucu olsun günümüzde kamu düzeninin bir parçası olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla da kolluk ve kamu düzeni arasındaki ilişkinin bir yansıması olarak genel ahlakın korunmasının idarenin kolluk faaliyetleri dâhilinde ele alınması gereken bir konu haline geldiğini söylemek mümkündür.

II. HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASINDA GENEL AHLAK

Kolluk en genel şekliyle, kamu düzeninin korunmasını sağlayan faaliyetin ve aracın adıdır⁴⁸. Bu faaliyeti yürüten birimler idare hukuku doktrininde idari kolluk-

⁴² Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 127.

⁴³ Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 51.

⁴⁴ Yaşar, *İdare Hukuku*, 279.

⁴⁵ Bayra, "Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran", 54.

⁴⁶ Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 112. Materyalist ekole göre genel ahlak tek başına kamu düzeninin bir unsuru olmayıp maddi düzensizliğe yol açtığı takdirde kamu düzeni unsuru haline gelmekteyken moralist ekoldeyse böyle bir şart aranmamaktadır.

⁴⁷ Güloğlu, "Ahlak Kurallarının Türk Hukuk Sistemine Etkisi", 12. Yazara göre haklara devlet müdahalesi ancak bu düzeninin korunmasına yönelik olarak yapılabilir.

⁴⁸ Hakan Ayyıldız, "Kolluk Faaliyetinin Denetimi Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 32, S. 143 (2019): 144. Dolayısıyla kamu düzenini sağlayan güç de kolluk gücüdür. Akgüner, *İdare Hukuku Dersleri*, 314.

adli kolluk şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Ancak birçok ülkenin aksine ülkemizde kolluk teşkilatı bakımından da kolluk personeli bakımından da böyle bir ayırım söz konusu değildir⁴⁹. Önleyici bir kolluk olan idari kolluk kamu düzenini bozabilecek tehlikeyi araştırmakta ve kamu düzeninin bozulmaması için faaliyette bulunmakta olup bu kapsamdaki faaliyetlere idare hukuku uygulanmakta, yapılan işlemler ise idari işlem sayılmaktadır⁵⁰. Bunlara, kamu düzenini bir unsuru olması nedeniyle genel ahlakın korunması kapsamında yapılanlar da dâhil olacaktır.

Gözübüyük ve Tan'ın işaret ettiği üzere idari kolluk faaliyeti kapsamında idare, kamu düzenini sağlarken kanun koyucunun Anayasada yer alan özel sınırlama sebeplerine uygun olarak kanunla getirdiği kurallar çerçevesinde hareket etmekle yükümlüdür⁵¹. Bu ise bizi idari kolluk faaliyetinin temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında rol oynadığı sonucuna ulaştırmaktadır. Nitekim idarenin faaliyetleri arasında yer alan kolluk faaliyetinin insanları doğrudan etkilemesi ve temel hak ve hürriyetleri sınırlandırması bakımından diğer faaliyetlerden ayrıldığı ifade edilmiştir⁵². Anayasa hükümleri üzerinden bakıldığında genel ahlakın bir sınırlama sebebi olageldiği görülmektedir. 2001 yılında yapılan değişikliğe kadar bir genel sınırlama sebebi olan genel ahlak, değişiklikle birlikte özel sınırlama sebebi olarak öngörülmüştür. Bu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle uyum ve paralellik sağlama düşüncesiyle gerçekleştirilen bir değişiklik olarak değerlendirilmiştir⁵³. Getirilen değişikliğe göre genel ahlakın korunması, Anayasada temel hak ve hürriyetlerin düzenlendiği madde metninde bir sınırlama sebebi olarak yer alıyorsa söz konusu hak ve hürriyet genel ahlakın korunması sebebiyle sınırlandırılabilir⁵⁴. Bu konu hak ve hürriyetlere müdahale niteliği nedeniyle kolluk faaliyetini de yakından ilgilendirmektedir. Zira genel ahlakın hukukta, hak ve hürriyetleri sınırlama sebebi olması ve genel ahlaka aykırı eylemlerin suç sayılması şeklinde temel iki işlevi bulunmakta olup⁵⁵ temel hak ve hürriyetler için bir sınırlama sebebi olarak öngörülmesi durumunda kanunun verdiği yetkiye dayanarak genel ahlakın korunmasına ilişkin idari kolluk faaliyetlerinin yerine getirilmesi mümkün olacaktır. Ancak faaliyet bakımından bazı hususlara dikkat edilmesi şarttır⁵⁶.

Bunlardan ilki kolluğun amacı bakımındandır. Kolluğun amacının bireysel ahlakı değil toplumsal ahlakı korumak olduğundan hareketle hak ve hürriyetlerin

⁴⁹ Gözler ve Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 527. Aynı yönde Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku*, 632.

⁵⁰ Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 568. Ayrıca Yazara göre, kolluk yetkisi çerçevesinde idari eylemler de gerçekleştirilebilir.

⁵¹ Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku*, 626.

⁵² Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 132.

⁵³ Hasan Tahsin Fendoğlu, "2001 Anayasa Değişikliği Bağlamında Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması (Ay. md. 13.)", *Anayasa Yargısı Dergisi* 19, S. 1 (2001): 136.

⁵⁴ Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 118.

⁵⁵ Sert, *İfade Özgürlüğünün Genel Ahlak Nedeniyle Sınırlanması*, 48

⁵⁶ Aksi takdirde faaliyetin dava konusu olması gündeme gelecektir. Ayyıldız, "Kolluk Faaliyetinin Denetimi", 162.

kısıtlanmasında kolluk makam ve görevlilerinin ahlak anlayışlarının göz önüne alınmasının söz konusu olamayacağı söylenmelidir. Zira ahlak anlayışı oluşturmak kolluğa düşen bir görev değildir⁵⁷. Yine, genel ahlakın da bir parçası olduğunu kabul ettiğimiz kamu düzeninin korunması adına idare tarafından seçilen aracın amaca ulaşmak için elverişli, gerekli ve orantılı olması da şarttır. Tehlikenin ne pahasına olursa olsun önlenmesi geçerli bir ilke değildir⁵⁸. Bir diğer husus ise genel ahlakın Anayasanın ilgili maddesinde sınırlama sebebi olduğunun dikkate alınmasıdır. Nitekim kolluk faaliyetleri bakımından Anayasanın ilgili maddesinde belirtilen sebeplere dayanma, Anayasaya uygunluk için zorunludur⁵⁹. Bu durumda Anayasanın ilgili maddesinde genel ahlak bir sınırlama sebebi olarak yer almadığı takdirde genel ahlakın korunması sebebiyle sınırlama yapılamayacağı anlamı çıkabilmektedir. Fakat doktrinde aksi görüşler de mevcuttur. Bu kapsamda Boz, Anayasanın 27'nci maddesi üzerinden bir değerlendirme yapmaktadır. Yazar, bilim ve sanat hürriyeti için madde metninde genel ahlakın sınırlama sebebi olarak düzenlenmediğine işaretle bu hürriyetin objektif sınırlara riayet edilerek kullanılmaması durumunda genel ahlakın bir özel sınırlama sebebi olarak yer alması bile kolluğun kamu düzenini sağlamak amacıyla müdahalede bulunmasının mümkün olması gerektiği görüşündedir. Bu görüşe göre sınırlama yapılırken ilgili maddede yer alan sınırlama sebeplerine önem verilmesi gerekmele birlikte amacı kamu düzeni olan kolluk faaliyetlerinin engellenmemesi de sağlanmalıdır. Maddede yer alması bile hakkın kullanımının sınırlarını aşacak bir özgürlük tanınması genel ahlaka aykırı faaliyetlerin yaygınlaşmasına sebep olabilecektir⁶⁰.

Doktrinde konunun özellikle Anayasanın 26'ncı maddesinde düzenlenen ve ifade hürriyeti kapsamında yer alan düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyeti bakımından ele alındığı, madde metninde genel ahlakın bir sınırlama sebebi olarak yer almadığından hareketle bu hak ve hürriyetin genel ahlakın korunması sebebiyle sınırlandırılmasının olanaklı olup olmadığının tartışıldığı görülmektedir⁶¹. Bu, kol-

⁵⁷ Yaşar, *İdare Hukuku*, 280; Sancakdar, Önüt, Us Doğan, Kasapoğlu Turhan ve Seyhan, *İdare Hukuku Teorik*, 737; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 583.

⁵⁸ Ali Özdemir, "Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşünün Sınırlandırılması Örneği)", *International Journal of Legal Progress* 2, S. 2 (2016): 93. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de bir kararında demokratik toplum düzeninin gerekleri ve meşru amaçla birlikte ölçülülük ilkesinin de idarece alınacak kolluk tedbirlerinde göz önünde bulundurulması gerektiğine değinmiştir. AİHM Kararı, Başvuru No: 13590/88, T. 25.03.1992, Erişim Tarihi: Mart 11, 2025, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57771%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57771%22]}).

⁵⁹ Gözler ve Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 546.

⁶⁰ Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 161-162.

⁶¹ Anayasanın sistematığında ifade hürriyetinin 25'inci maddedeki düşünce ve kanaat hürriyeti ile 26'ncı maddede yer alan düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyeti olarak iki maddede düzenlendiği söylenebilir. 25'inci madde bakımından herhangi bir sınırlama sebebi öngörülmediği için korunan hukuki değerden hareketle konu doktrinde 26'ncı madde ekseninde ele alınmıştır. Osman Can, "Anayasa Değişikliği ve Düşüncüyü Açıklama Özgürlüğü", *Anayasa Yargısı Dergisi* 18, S. 1 (2002): 505.

luk faaliyetlerini de ilgilendirmektedir. Konuya ilişkin bir görüş nesnel sınırlar ölçütünün burada da devreye girmesi gerektiği ve genel ahlakın bir sınırlama sebebi olacağı yönündedir⁶². Ancak bu yaklaşımın Anayasanın 13'üncü maddesini etkisiz hale getirebileceği de gözden uzak tutulmamalıdır⁶³. Anayasa Mahkemesi konuyu maddede kamu düzeninin bir sınırlama sebebi olarak düzenlenmesinden hareketle incelemektedir. Mahkeme'nin, İrfan Sancı tarafından yapılan bireysel başvuruyu değerlendirdiği kararı bu kapsamda önemlidir⁶⁴. Öte yandan, Anayasaya bakıldığında kamu düzeninin dışında kamu düzeninin birer ögesi olarak ele alınabilecek genel sağlık, genel ahlak gibi unsurlara sınırlama sebebi olarak ayrıca yer verildiği görülmektedir. Buna işaret eden bir görüşe göre de sınırlama ölçütü olarak görece somut olan kamu düzeni kavramının genel bir neden olarak benimsenmesi daha uygun bir tercih olacak olup kamu düzeninin bir ögesi olan sınırlama sebeplerine kamu düzeninden sonra yer verilmesi uygun olmadığı gibi kamu düzeninin bilinen içeriğinden farklı kullanılmasına da neden olmaktadır⁶⁵.

Sözü edilen kararın ilişkili olduğu düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin düzenlendiği Anayasanın 26'ncı maddesinde genel ahlakın bir sınırlama sebebi olarak öngörülmemesinin bu hürriyet bakımından bir sınırlama sebebi oluşturamayacağı yönünde bir görüş de vardır⁶⁶. Buna karşılık genel ahlakın ifade hürriyetine ilişkin birçok kanunda sınırlama sebebi olarak düzenlendiği, Anayasanın 26'ncı maddesindeki düzenlemede genel ahlakın sınırlama sebebi olarak öngörülmemesinin gözden kaçan bir eksiklik olduğu yönünde görüşler bulunduğu da yine doktrinde dile getirilmektedir⁶⁷. Bu hürriyetin uzantılarından olan diğer hak ve hürriyetlerde genel ahlakın bir sınırlama sebebi olmasına karşın (örneğin basın hürriyeti, dernek kurma hürriyeti, sendika kurma hakkı gibi) 26'ncı maddede genel ahlakın bir sınırlama sebebi olmamasının anlamlı olmadığı ise doktrinde savunulan bir başka görüştür⁶⁸. Bununla birlikte gerek Avrupa İnsan Hakları

⁶² Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 131; Fendoğlu, "2001 Anayasa Değişikliği", 118.

⁶³ Türker Ertaş, "İfade Özgürlüğü ve Müstehcenlik: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına ve Türk Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Müstehcenlik Suçuna İlişkin Bazı Gözlem ve Değerlendirmeler", *Ceza Hukuku Dergisi* 7, S. 18 (2012): 220.

⁶⁴ Kararda, sahibi olduğu yayınevince basılan ve müstehcen bulunan kitap dolayısıyla yargılanan başvurunun ifade hürriyetinin ihlal edildiğine hükmedilmiş, eserlerin genel ifadelerle muzır olarak nitelenmesinin bu hürriyeti olumsuz etkileyebileceği de belirtilmiştir. AYM Kararı, Başvuru No: 2014/20168, 26.10.2017, Erişim Tarihi: Mart 8, 2025, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/20168>. Mahkeme, ifade hürriyetinin genel ahlak nedeniyle sınırlandırılabilirliği yaklaşımını benimsemiştir. AYM Kararı 26.11.1986, E. 1985/8, K. 1986/27, Erişim Tarihi: Mart 9, 2025, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1986/27?EsasNo=1985%2F8>. Aynı yönde AYM Kararı, Başvuru No: 2016/73997, 16.01.2020, Erişim Tarihi: Mart 11, 2025, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/73997>.

⁶⁵ Özdemir, "Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği", 92.

⁶⁶ Can, "Anayasa Değişikliği ve Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü", 517.

⁶⁷ Koyuncu Gülseven, "Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü", 11; Sert, *İfade Özgürlüğünün Genel Ahlak Nedeniyle Sınırlanması*, 74.

⁶⁸ Can, "Anayasa Değişikliği ve Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü", 518.

Sözleşmesi'nde konunun açıkça düzenlenmesi gerekse yukarıda alıntılanan Anayasa Mahkemesi kararları ışığında ifade hürriyetinin genel ahlakın korunması nedeniyle sınırlandırılabilmesi kabul edilebilir.

A. KOLLUK FAALİYETLERİYLE GENEL AHLAKIN KORUNMASI

Anayasanın 13'üncü maddesinde temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlandırılabilmesine ilişkin düzenleme kolluk faaliyetleri için de geçerlidir⁶⁹. Sınırlamanın kanunla olması ve ölçülülük ilkeleri bu kapsamda ele alınan ve idareye hitap eden ilkelere⁷⁰. Bu nedenle kanunla öngörülmemiş bir sınırlama idare tarafından kolluk faaliyeti kapsamında gerçekleştirilemeyecektir. Benzer bir durum kanunlar bakımından da geçerli olup Anayasada yer almayan bir sınırlama sebebi kanunla öngörülemez.

Bu doğrultuda Anayasanın 26/2'nci maddesi kapsamında yer verilen sınırlama sebeplerinin kanunla düzenleneceğine ilişkin hüküm, maddede öngörülen sınırlama sebeplerine aykırı kullanımların yaptırımlarının kanunla düzenlenmesi olarak algılanmalıdır⁷¹. Kuşkusuz bu yorum idarenin yürüteceği kolluk faaliyetlerini de yakından etkileyecektir. İdare kolluk faaliyetleriyle kamu düzenine ilişkin düzenlemeler aracılığıyla temel hak ve hürriyetleri sınırlandırdığı için kolluk alanındaki görev ve yetkilerin, önlemlerin ve usullerin sınırının kanunla düzenlenmesi şarttır⁷². Bir başka ifadeyle temel hak ve hürriyetler olağan dönemlerde ancak kanunla sınırlandırılabilirdiğinden idari kolluğun temel hak ve hürriyetlere müdahale yetkisi için kanunun varlığı gereklidir⁷³. Kuşkusuz aynı durum genel ahlak nedeniyle yapılacak sınırlamalar bakımından da geçerli olacaktır. Bunun için ahlaki alandaki bir tutum veya davranışın dış ve maddi düzende hemen veya yakın gelecekte bir tehlike doğurması gerekmekte olup bu takdirde kolluk, belirtilen tehlikeyi kanunun yetki vermesi halinde önleyebilecektir⁷⁴. Dolayısıyla bireylerin ahlak anlayışının dış yansıması olan davranışların dış ve maddi düzeni sarsmaması ya da bozmaması, bu alanda ciddi bir tehlike oluşturmaması durumunda idarenin kolluk faaliyetleriyle bunlara müdahale etmesi yetki aşımı oluşturmaktadır⁷⁵. Burada bahsedilen dış ve maddi düzenden kasıt kuşkusuz kamu düzenidir. Bu düzenin sarsılması veya bozulması, ciddi bir tehlikenin varlığı hu-

⁶⁹ Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 583.

⁷⁰ Sururi Aktaş ve Sencer Abdullah Akkoyunlu, "İdari Kolluk Faaliyetlerinin Temel Anayasal Sınırları Olarak Kanunilik ve Ölçülülük İlkeleri", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, S. 1-2 (2016): 7.

⁷¹ Can, "Anayasa Değişikliği ve Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü", 515.

⁷² Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 136.

⁷³ Aktaş ve Akkoyunlu, "İdari Kolluk Faaliyetlerinin", 1.

⁷⁴ Akgüner, *İdare Hukuku Dersleri*, 315. Aynı yönde Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 112. Soyut bir tehlikenin varlığının yeterli olduğu yönünde yaklaşımlar bulunduğu da belirtilmektedir. Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku*, 631.

⁷⁵ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 583-584.

susları ise kanunun çizdiği çerçeve içinde idarenin takdir yetkisi içinde olacaktır. Zira idari kolluk makamı ve görevlilerinin genel ahlakla ilişkisi temelde iki şekilde olup bunlardan ilki kolluk makamının kanundan doğan yetkisine dayanarak düzenleyici işlemler tesis etmesi, ikincisi ise genel ahlakın kolluk işlem ve eylemlerinin sebep unsuru olarak düzenlenmesidir⁷⁶. Kanunlarda ise bu çerçeve içinde, sözü edilen ilişkinin görünüm şekillerinden her ikisinin de yer aldığı görülmektedir.

2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu genel ahlakın korunması sebebiyle idareye görev yükleyen kanunlardan birisidir. Kolluk faaliyeti dahilinde polis tarafından müdahale etme ve sınırlama yetkisine istinaden gerçekleştirilecek işlem ve eylemlerin belirsiz kavramlardan uzak olması gerekmekte olup Kanunun 8'inci, 9'uncu ve 11'inci maddelerinde yapılan değişiklikler öncesindeki düzenlemelerin bu şartı karşılamadığı ifade edilmektedir⁷⁷. Kanundaki düzenlemelerden hareketle, kolluk makam ve personeline genel ahlak sebebiyle müdahale yetkisi veren düzenlemelerin üçe ayrılması mümkündür.

Bu kapsamda faaliyetten men cezası ve işyeri açma ruhsatının iptali; söz, şarkı, müzik veya benzeri gösteri yapanları, sesli ve görüntülü eserleri engelleme yetkisi ile aleni yerlerdeki oyun ve temsillere ilişkin denetleme yetkisi ele alınmalıdır⁷⁸. Sözü edilen düzenlemeler ise sırasıyla 8'inci, 11'inci ve ek 1'inci maddede yer almaktadır. Bunların birer idari faaliyet olarak ele alınması gerekmektedir. Zira polis tarafından Kanun kapsamında yürütülen faaliyet idari bir faaliyet olarak görülmekte olup polisin faaliyeti idarenin faaliyetleri arasında temel bir yere konumlandırılmaktadır⁷⁹.

Kanunun 8/1-C maddesine göre: “*Polisçe kat’i delil elde edilmesi halinde; ... Mevzuata aykırı faaliyet gösteren genelevler, birleşme yerleri ve fuhuş yapılan evler ve yerler; ... Mahallin en büyük mülkî amiri tarafından otuz günü geçmemek üzere geçici süreyle faaliyetten men edilir.*” Kolluğun fuhuş ve kadın ticaretiyle mücadele etmesine ilişkin söz konusu hükmün dayanağının genel ahlak olduğu kabul edilmektedir⁸⁰. Kanunun 8/1-D maddesine göre ise: “*Polisçe kat’i delil elde edilmesi halinde; ... Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasal düzenine, genel güvenliğe ve genel ahlâka zararı dokunacak oyun oynatılan, temsil verilen, film veya video bant gösterilen yerler ile internet üzerinden yapılan yayınlara izin verilen yerler; ... Mahallin en büyük mülkî amiri tarafından otuz günü geçmemek üzere geçici süreyle faaliyetten men edilir.*” Faaliyetten men

⁷⁶ Yaşar Şatıroğlu, “‘Genel Ahlak’ Kavramının Belirsizliğinin Aşılması”, 1482-1483.

⁷⁷ Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 131.

⁷⁸ Yaşar Şatıroğlu, “‘Genel Ahlak’ Kavramının Belirsizliğinin Aşılması”, 1489.

⁷⁹ Zeki Hafızoğulları, “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44, S. 1-4 (1995): 568.

⁸⁰ Sancakdar, Önüt, Us Doğan, Kasapoğlu Turhan ve Seyhan, *İdare Hukuku Teorik*, 737.

kararı temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması niteliği taşımaktadır⁸¹. Kanunda kati delil aranması zorunluluğunun belirtilmesi de bunu doğrulamaktadır. Bu da esasen ölçülülük ilkesiyle ilişkili bir durumdur⁸². Diğer bir konu ise buradaki kolluk yetkisinin hakkında ceza kovuşturması başlatılan durumlar için söz konusu olmadığıdır⁸³. Maddede söz konusu faaliyetten men işlemine konu olacak hususların neler olduğu konusunda açıklık bulunmadığı da ifade edilmekte olup madde hükmüne göre gerçekleştirilecek müdahalelerde müstehcenliğin idari işlemin sebep unsurunu oluşturacağı belirtilmektedir⁸⁴. Nitekim buradaki konu esasen ifade hürriyetiyle bağlantılı ele alınabilir⁸⁵. Ancak müstehcenliğin ifade hürriyetinin kapsamında olup olmadığı da doktrinde tartışmalıdır⁸⁶. Açık olan husus, kavramın değişken içeriğinin içinde bulunulan şartlara göre değerlendirmeyi zorunlu kıldığıdır. Zira tam olarak neyin müstehcen olduğu açıklanamadığı için neyin müstehcen sayılabileceği bulunmaya çalışılmaktadır⁸⁷. Maddeyle ilgili belirtilmesi gereken son husus ise her iki madde için de bir yıl içinde üç defa faaliyetten men edilen işyerlerinin bu fiillerin tekrar işlenmesi durumunda işyeri açma ve çalışma ruhsatları iptal edilmesidir⁸⁸. Bu anlamda faaliyete getirilen sınırlamanın artan düzeyde bir seyir izlediği ifade edilebilir.

Kanunun genel ahlaka ilişkin bir diğer önemli maddesi 11'inci maddesi olup madde metninde: "*Polis; A) Genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak; utanç verici ve toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanlar ile bu nitelikte söz, şarkı, müzik veya benzeri gösteri yapanları, ... Herhangi bir müracaat veya şikayet olmasa bile engeller; davranışlarının devamını durdurarak yasaklar, sanıklar hakkında tanzim olunacak evrakı derhal şikayete*

⁸¹ Bu yönüyle Anayasanın 13'üncü maddesi çerçevesinde idare tarafından başvurulması gereken son çare olduğu ifade edilmektedir. Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 132. İdarenin hak ve hürriyetlere müdahale ederken en az zarar verici önleme başvurusu zorunludur. Özdemir, "Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği", 85.

⁸² Bir görüşe göre alınan tedbirin ölçülülüğünden söz edilebilmesi için dört şartın varlığı aranmaktadır. Bunlar sınırlamaya yönelik kanunun amacın önemliliği, amacı karşılamaya yönelik tedbirlerin sınırlamayla ulaşılmak istenen amaca bağlanabilmesi, bu tedbirlerin amaç bakımından orantınlılığı ve bireysel haklarla kamunun yararı arasında denge bulunmasıdır. H.W.R. Wade ve C.F. Forsyth, *Administrative Law*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), 307.

⁸³ Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 116.

⁸⁴ Yaşar Şatıroğlu, "'Genel Ahlak' Kavramının Belirsizliğinin Aşılması", 1490.

⁸⁵ Müstehcenlik genel ahlakın yanı sıra çocukların korunmasıyla da ilişkilidir. Ertaş, "İfade Özgürlüğü ve Müstehcenlik", 193.

⁸⁶ Konuyla ilgili görüşler için Sert, *İfade Özgürlüğünün Genel Ahlak Nedeniyle Sınırlanması*, 94-95.

⁸⁷ Ertaş, "İfade Özgürlüğü ve Müstehcenlik", 195. Anayasa Mahkemesi müstehcenliği genel ahlak kapsamında ele almaktadır. AYM Kararı, 21.06.2012, E. 2011/44, K. 2012/99, Erişim Tarihi: Mart 9, 2025, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2012/99?EsasNo=2011%2F44>.

⁸⁸ Ruhsat verilmesi işlemleri İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik çerçevesinde yapılmaktadır. Yönetmelikte kolluğun umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini genel güvenlik bakımından denetleyeceği belirtilmekle birlikte doktrinde genel ahlak bakımından da denetim yapılabileceğinden bahsedilmektedir. Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 181.

bağlı suçlar hakkındaki evrakı da şikayet ve müracaat vukubulduğu takdirde adliye tevdi eder.” düzenlemesi yer almaktadır. Madde metninde belirtilen “genel ahlak ve edep kurallarına aykırılık” hususundan neyin anlaşılması gerektiği açık olmamakla birlikte genel ahlak ve edep kurallarının takdiri polise ait bir görev olmadığı için maddenin polise tanıdığı engelleme yetkisinin ceza kanunlarıyla kayıtlı olması gerektiği söylenmelidir⁸⁹. Bu kapsam dışındaki durumlarda ise polis ancak suç duyurusunda bulunabilir⁹⁰. Dolayısıyla bu maddenin 8’inci maddeye göre daha dar bir kapsama sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kanunun ek 1’inci maddesinde ise umumi veya umuma açık yerler ile umuma açık yer niteliğindeki ulaşım araçlarında verilen oyun ve temsiller ile gösterilerin genel ahlaka aykırı olduğunun tespit edilmesi durumunda mahallin en büyük mülki amiri tarafından Cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunulması hususu düzenlenmiştir. Burada da yorumun yine ceza kanunları çerçevesinde yapılması gerektiği söylenebilir. Ancak madde kapsamında belirtilen yerlerden umumi ve umuma açık yerlerin nereler olduğu konusunda açıklık bulunmamaktadır. Bu bağlamda kamusalılık niteliği taşıyan her yerin ele alınabileceği ifade edilmiştir⁹¹. Doktrinde ceza kanunu hükümlerinin esas alınması bakımından benzerlik bulunan 11’inci maddeden farklı olarak burada kolluk makamının yetkisinin yalnızca suç duyurusunda bulunmayla sınırlandırılmasının isabetli bir yaklaşım olduğu belirtilmiş olup 11’inci maddenin de sadece suç duyurusunda bulunmayı içerecek şekilde düzenlenmesi isabetli olacaktır⁹².

Kolluk kapsamında değerlendirilmesi gereken düzenlemelerden bazıları ise 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunda yer almaktadır. Kanunun 8/f maddesinde yer alan: “*Yayın hizmetleri ... Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz.*” şeklindeki düzenleme bu kapsamda ele alınmaktadır⁹³. Aynı maddenin n bendinde belirtilen ve yayın hizmetlerinin müstehcen olamayacağına ilişkin düzenleme de bu doğrultudadır. Nitekim ülkemizin de taraf olduğu Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, yayıncının sorumluluklarını düzenlediği 7’nci maddesinde program hizmetlerinin edebe aykırı olamayacağını belirtmekte olup bu maddenin müstehcenlik konusunda yol gösterici bir yönü olduğu söylenmelidir⁹⁴. Kanunun 32’nci maddesinde ise, 8’inci maddede yer alan esaslara aykırı davranıl-

⁸⁹ Hafizoğulları, “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”, 577. Maddeden, polisin kendisinin genel ahlak ve edep kuralları olarak algıladığı kuralların anlaşılması durumunda ise bir tür polis suçu oluşacaktır. Yaşar Şatıroğlu, “‘Genel Ahlak’ Kavramının Belirsizliğinin Aşılması”, 1492.

⁹⁰ Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 116.

⁹¹ Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 141.

⁹² Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 117.

⁹³ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 584. Yapılan yayınlar esasen temel hak ve hürriyetin kullanılması niteliğinde olmakla birlikte hak ve hürriyetlerin kullanımının genel ahlaka aykırı olmaması gerekmektedir. Özdemir, “Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği”, 91. Burada söz konusu olan ise geniş anlamda ifade hürriyetidir. Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 40.

⁹⁴ Koyuncu Gülseven, “Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü”, 21.

ması halinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından idari yaptırım uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu hususta her yayının içeriğine göre değerlendirme yapılması ve izleyici kitlesinin göz önüne alınması zorunludur⁹⁵. Özellikle çocuklar bakımından daha hassas bir değerlendirmenin yapıldığı söylenebilecek olup takip eden başlıkta bu konu, Kurul kararlarına da atıfla ele alınacaktır.

Bir diğer kanun olan 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 17'nci ve 19'uncu maddeleriyle birer idari kolluk makamı olan bölge valisi, vali ve kaymakama genel ahlakın korunması amacıyla belirli bir toplantıyı erteleme veya yasaklama yetkisi verilmiştir. Yasaklamanın suç işleneceğine dair açık veya yakın tehlikenin varlığına bağlandığı her iki maddenin metninden anlaşılmakta olup buradan hareketle yasaklamanın ilk başvurulacak tedbir olmadığı anlaşılmaktadır⁹⁶. Genel ahlaka ilişkin düzenlemeler içeren her üç kanunda da idareye kolluk faaliyeti kapsamında, temel hak ve hürriyetlere sınırlamalar getirme yetkisi verildiği, bu kapsamda başvurulacak tedbirlerin uygulanma koşullarının ise madde metinleriyle somutlaştırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bununla birlikte genel ahlak kavramının içeriği itibarıyla idarenin takdir yetkisinin de dışlanmadığını ifade etmek gerekmektedir.

B. ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE GENEL AHLAK İLİŞKİSİ

Bir kamu düzeni unsuru olarak genel ahlakın çeşitli kolluk faaliyetleriyle korunmasının en büyük sebeplerinden birisi çocukların korunmasını sağlamaktır⁹⁷. Diğer bir deyişle genel ahlakın korunmasına ilişkin kolluğa görev ve yetki veren düzenlemelerle öncelikle çocukların korunması amaçlanmıştır. Bu bağlamda doğrudan çocukların korunmasından söz ederek kolluğa görev ve yetki veren çeşitli kanuni düzenlemeler bulunduğu da görülmektedir. Başlık altında söz konusu düzenlemeler ele alınacaktır.

Sözü edilen düzenlemelerden ilki yukarıda aktarılan 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanundur. Kanunun yayın hizmeti ilkelerini içeren ve bir önceki başlıkta da atıf yapılan 8'inci maddesinde bu ilkelere ilişkin getirilmiş düzenlemeler, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından yapılan idari denetimin sebep unsurunu oluşturmaktadır⁹⁸. Kanunun 8/2'nci maddesi: “*Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz.*” şeklindedir ve konuya ilişkin RTÜK kararla-

⁹⁵ Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 186.

⁹⁶ Kanuni sınırlar ve yargı denetimi idarenin takdir yetkisinin en önemli iki sınırlayıcısı olarak ele alınmaktadır. Wade ve Forsyth, *Administrative Law*, 286. Yetki verilen bu kişiler ise hem kolluk makamı hem de kolluk amiridir. Gözler ve Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 537.

⁹⁷ Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 137.

⁹⁸ Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 147.

rında söz konusu maddeye dayanılarak ilgili kuruluşlar aleyhine sıkça idari yaptırım uygulandığı görülmektedir. Örnek kararlardan yola çıkarak Kurulun konuyu genellikle cinsellik ekseninde ele aldığını söylemek mümkündür⁹⁹.

Benzer yaklaşımın Kanunun yayın hizmetlerinde ticari iletişimin genel esaslarını düzenleyen 9/6'ncı maddesinin ç bendi bakımından da geçerli olduğu ifade edilebilir. İlgili madde: "*Ticarî iletişim, 8 inci maddede belirlenen esas ve ilkeler saklı kalmak kaydıyla; ... Çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar vermemek ... zorundadır.*" şeklinde olup RTÜK'ün örnek kararlarında ahlaki gelişimle cinselliğin yakın ilişkisinden hareketle burada da konunun bu bağlamda ele alındığı gözlemlenmektedir¹⁰⁰. Kanunun söz konusu maddelerinin ihlali nedeniyle 32'nci madde gereğince uygulanan yaptırımlar ise birer idari kolluk işlemidir. İdari işlem ve eylemler için geçerli olan hukuka uygunluk ölçütleri ve denetim standartları idari kolluk işlem ve eylemleri için de geçerli olacaktır¹⁰¹.

İkinci düzenleme 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunudur. Kanun 18 yaşından küçüklerin maneviyatı üzerinde muzır etki yapacağı anlaşılan basılmış eserlerin poşet içinde bulundurulması, çocuklara satılmaması gibi önlemler içermekte¹⁰², ayrıca düşün ve sanat eserleriyle bu konudaki anayasal hürriyetleri ilgilendirmektedir¹⁰³. Bu anlamda konunun ifade hürriyetiyle yakından ilişkili olduğunu söylenebilir¹⁰⁴. Basın hürriyeti de konuyla ilişkili bir başka

⁹⁹ Bir çizgi filmde geçen çeşitli sahnelerden hareketle, işlenen konunun cinsel kimliği gelişmemiş çocukların algılarında yanlış kavramların ve bilgilerin oluşmasına sebebiyet vereceği gerekçesiyle kuruluş idari yaptırım uygulanmıştır. RTÜK Kararı, 12.11.2014, Toplantı No: 2014/58, Karar No: 6, Erişim Tarihi: Mart 14, 2025, <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detay/6352>. Benzer şekilde içerdiği bazı uygunsuz sahnelerin çocuk ve gençlerin ekran karşısında olduğu saatlerde yayımlandığı gerekçesiyle ilgili kuruluşa Kanunun 8/2'nci maddesi nedeniyle idari yaptırım uygulanmıştır. RTÜK Kararı, 22.10.2014, Toplantı No: 2014/54, Karar No: 40, Erişim Tarihi: Mart 14, 2025, <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detay/6437>. Radyo yayınları bakımından da ilgili kuruluşlara aynı gerekçeyle idari yaptırım uygulanabilmektedir. RTÜK Kararı, 25.06.2013, Toplantı No: 2013/38, Karar No: 27, Erişim Tarihi: Mart 16, 2025, <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detay/3133>.

¹⁰⁰ Cinsel içerikli bir ürünün tanıtımının çocuk ve gençlerin izleyebileceği saatte yapılmasından dolayı yayın kuruluşu hakkında 9/6-ç maddesinin yanı sıra 9/6-c maddesinin ihlali nedeniyle idari yaptırım uygulanmıştır. RTÜK Kararı, 23.12.2014, Toplantı No: 2014/64, Karar No: 48, Erişim Tarihi: Mart 14, 2025, <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detay/6180>. Benzer içerikli bir başka reklam nedeniyle yayıncı kuruluşa idari yaptırım uygulanmıştır. RTÜK Kararı, 29.05.2012, Toplantı No: 2013/33, Karar No: 60, Erişim Tarihi: Mart 15, 2025, <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detay/3511>.

¹⁰¹ Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 589. Konuyla bağlantılı olarak bkz. AİHM Kararı, Başvuru No: 5493/72, T. 23.07.2013, Erişim Tarihi: Mart 10, 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-122885>.

¹⁰² Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 277.

¹⁰³ Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 120.

¹⁰⁴ Kanun, Türk hukuk sisteminde ifade özgürlüğünün genel ahlak bakımından sınırlandırılmasına ilişkin yasal düzenlemeler arasında ele alınmaktadır. Sert, *İfade Özgürlüğünün Genel Ahlak Nedeniyle Sınırlandırılması*, 168.

hürriyet olarak ele alınabilecek olup¹⁰⁵ Kanunla her ikisi bakımından da genel ahlak bir sınırlama sebebi sayılmıştır¹⁰⁶.

Adı geçen kanunda yer alan maneviyat ve muzır kavramları geniş yorumlanmaya oldukça elverişli olup bu kavramların nasıl anamlandırılacağı son derece önemlidir. Anayasa Mahkemesi konuyla ilgili bir kararında Kanunun 2'nci maddesinde yetkili kurulun, basılmış eserlerin muzır olup olmadığı hususunda 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunundaki genel amaç ve temel ilkeleri göz önünde bulundurması gerektiğinin belirtildiğini vurgulayarak muzır kavramının ifade tarzıyla uygulamada duraksamaları ve sübjektif yorumlara dayalı eksik ya da yanlış kararları önleyebilecek açıklayıcı öğelerinin 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunundaki genel amaç ve temel ilkelerde bulmanın olanaklı olduğunu belirtmiş, bu anlamda bir takdir ya da isteğe bağlılık bulunmadığına işaret etmiştir. 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanununun çeşitli maddelerinin iptali istemini incelediği bu kararında Mahkeme, iptal istemlerini yerinde bulmayarak *“çocukların bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişmelerine zarar verecek ya da onları suça itecek yayınlardan korumanın gerekliliği”* ne vurgu yapmış ve Kanunun 1'inci ve 2'nci maddelerinin Anayasanın basın hürriyetini düzenleyen 28'inci maddesine aykırı görmemiştir¹⁰⁷. Öte yandan kanunun genel ahlakla ilişkisi düşünüldüğünde kolluk faaliyeti yürüten kurulun aslında genel ahlakın korunmasına yönelik bir teşkilatlanma örneği olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada kolluğun görevinin bir ahlaki tutuma uygunluğu sağlamaktan ziyade genel ahlaka duyarlılığı dikkate almak olduğunu da vurgulamak gerekmektedir¹⁰⁸.

Üçüncü düzenleme ise 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması Hakkında Kanun ile bu kanuna dayanılarak çıkarılan Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliktir. Kanunun 3/1-f maddesi *“ülke içinde üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin ticari dolaşıma veya gösterime sunulmadan önce, gösterim ve iletim biçimleri dikkate alınarak kamu düzeni, genel ahlâk ile küçüklerin ve gençlerin ruh sağlığının korunması, insan onuruna uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkeler doğrultusunda denetlenmesi, değerlendirilmesi ve sınıflandırılması”*nı

¹⁰⁵ Koyuncu Gülseven, “Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü”, 23. Yazarın da işaret ettiği üzere 5187 sayılı Basın Kanunun 3'üncü maddesinde ahlakın korunması amacıyla basın hürriyetinin sınırlanabileceği ifade edilmekte olup ahlak kavramıyla kastedilen ise genel ahlakıdır.

¹⁰⁶ Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 138.

¹⁰⁷ AYM Kararı, 11.02.1987, E. 1986/12, K. 1987/4, Erişim Tarihi: Mart 16, 2025, <https://normkarlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1987/4?EsasNo=1986%2F12>. Mahkemenin Kanunun 1'inci maddesinin ve 2'nci maddesinin ilgili bölümlerinin Anayasanın düşünce ve kanaat hürriyetini düzenleyen 26'nci maddesiyle doğrudan ilgisinin bulunmadığını belirtmesi dikkat çekicidir.

¹⁰⁸ Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 280. Yazarın da ifade ettiği üzere bunun içinde genel geçerli ahlaki duygular, içinde bulunulan toplumda yer etmiş adap kuralları, kanunlara aykırı olmamak şartıyla örf ve âdet kuralları yer almaktadır. Dolayısıyla Kurulun 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunundaki genel amaç ve temel ilkelerle birlikte bunları da göz önünde bulundurması gerektiği söylenebilir.

düzenlemekte olup bu amaçla Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde bir kurul oluşturulmasını öngörmektedir. 4/5'inci madde uyarınca Bakanlık "*insan onurunun, kamu düzeninin, genel ahlakın, çocukların ve gençlerin ruh sağlığının korunması amacıyla; şiddet, pornografi ve insan onuruyla bağdaşmayan görüntü ve etkiler içeren filmleri yeniden değerlendirilmek üzere*" bu kurula sevk edebilmektedir. Kurulun, yürüttüğü faaliyet çerçevesinde sinema kolluğu olarak değerlendirilmesi mümkündür¹⁰⁹. Dolayısıyla Kurulun Kanunun 3/1-f maddesiyle Yönetmeliğin 4/1-b maddesinde aynı şekilde yer alan değerlendirme ve sınıflandırma işleminin bir kolluk faaliyeti olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Nitekim Kanunun 7'nci maddesine göre ülkede üretilen veya ithal edilen filmlerin ticari dolaşıma ve gösterime sokulması Kurul tarafından değerlendirme ve sınıflandırmasının yapılması şartına bağlanmıştır¹¹⁰. Kanunun 13'üncü maddesi ise değerlendirme ve sınıflandırma yükümlülüğüne uyulmaması dahil çeşitli yaptırımlar gerektiren fiilleri ve bunlara karşılık uygulanacak yaptırımları düzenlemektedir¹¹¹.

Her iki kanun bakımından genel ahlakın ve çocukların korunmasının birlikte ele alınması dikkat çekicidir. Daha önce ele alınan 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunda iki konu ayrı maddelerde ele alınmışken bu kanun bakımından iki konu da aynı maddede ele alınmıştır. Bu tercihte genel ahlakın korunmasıyla çocukların korunması arasındaki sıkı ilişkinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan 5224 sayılı kanunda genel ahlaktan bahsedilmesine karşın genel ahlaka aykırı bir içerikte neler bulunması gerektiği düzenlenmemiştir¹¹². Yönetmeliğin 10/1'inci maddesinde ise Kurulun yapacağı değerlendirme ve sınıflandırma işlemlerinde esas alacağı hususlar arasında genel ahlak açıkça yer almamaktaysa da genel ahlakla bağlantılandırılabilir kavramların yer aldığı görülmekte olup bu kapsamda müstehcenlik temelli bir yaklaşım bulunduğu söylenebilir¹¹³.

¹⁰⁹ Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 117. Kanunun 4'üncü maddesinde bu kurul, Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu olarak adlandırılmıştır.

¹¹⁰ Bu düzenlemenin Anayasanın 26'ncı maddesinde belirtilen ve düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel olmadığına ilişkin düzenlemeyle birlikte ele alınması mümkün olup bu anayasal düzenlemenin bir sansür teşkil ettiği de dile getirilmektedir. İstar Tarhanlı, "Sinemada Sansür Üstüne", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi* 4, S. 1-3 (1983): 129.

¹¹¹ Maddenin ilk fıkrasına göre: "*Değerlendirme ve sınıflandırma yükümlülüğüne uyulmaması, zorunlu tutulan işaret ve ibarelerin değerlendirme ve sınıflandırma sonrasında her türlü tanıtım ve gösterim alanında ve taşıyıcı materyal üzerinde kullanılmaması veya yanıltıcı şekilde kullanılması halinde mahallin mülki idare amiri tarafından filmlerin gösterim ve dağıtımı, işaret ve ibareler kullanılıncaya kadar durdurulur ve ilgililer hakkında bu maddede öngörülen idari para cezaları uygulanır...*"

¹¹² Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 195.

¹¹³ Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 165-166. Yazara göre genel ahlakın genişleyen içeriği dikkate alındığında bu yaklaşım Kurula sınırlı bir alanda hareket yetkisi vermektedir. Bununla birlikte maddede olumsuz örnek oluşturabileceği belirtilen davranışlar sayılırken kullanılan "gibi" sözcüğü Kurulun değerlendirme ve sınıflandırma yaparken yalnızca sayılan hususlarla sınırlı olmadığını da göstermektedir.

Filmler bakımından 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması Hakkında Kanun ile 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun kesişmekteyse de kanunların farklı içerikler benimsediği görülmektedir. Gerçekten, sinemada gösterilecek filmlere ilişkin yasal düzenlemede televizyon yayınları konusunda olduğu kadar mutlak bir yasağın ön planda bulunmadığı ve içeriğe göre bir sınıflandırmanın öngörüldüğü ifade edilebilir¹¹⁴. Bununla birlikte bu işlemi yapacak olan 5224 sayılı kanuna göre kurulmuş kurulun yapısına ilişkin olarak doktrinde eleştiriler mevcuttur. Buna göre mevcut durumda bu Kurulun tüm üyeleri Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmekte olup bu durum özerk bir yapının bulunmaması sonucu doğurmaktadır¹¹⁵. Bu eleştiriler çerçevesinde denetimin bağımsız bir idari otorite tarafından yapılmasının daha sağlıklı olacağı da dile getirilmektedir¹¹⁶.

Söz konusu düzenlemeler bir bütün olarak dikkate alındığında çocukların genel ahlaka aykırı içeriklere maruz kalabileceği yazılı ve görsel yayınların ön plana alınarak detaylı hükümler getirildiği söylenebilir. Kuşkusuz ilgili idarelerin takdir yetkisi yine sürecin ayrılmaz ve önemli bir parçası konumundadır. Konuya ilişkin atıf yapılan RTÜK kararlarından hareketle kanun koyucuya paralel şekilde idarelerin çocuk odaklı bir bakış açısı geliştirdiğini, takdir yetkisinin bu doğrultuda kullanıldığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

III. YARGI KARARLARINDA GENEL AHLAKIN ELE ALINIŞI

Genel ahlakın korunması amacıyla yapılan işlem ve eylemler ile bu amaçla temel hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamalar sıklıkla gerek ulusal gerekse uluslararası yargı mercileri önüne taşınmaktadır. Daha önceki sayfalarda Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin çeşitli kararlarına atıfta bulunulmuş olup bu başlık altında ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Danıştay'ın bazı kararlarına değinilmesi hedeflenmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de sıkça sözü edilen genel ahlak kavramından pek çok kez bahsedilmiştir. Öncelikle konunun Sözleşmede nasıl ele alındığına değinilmesi faydalı olacaktır. Sözleşme sistematğinde genel ahlakla aynı içeriğe sahip olacak şekilde “ahlak” kavramının tercih edildiği¹¹⁷ ve ahlakın Sözleşmede düzenlenen hak ve

¹¹⁴ Koyuncu Gülseven, “Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü”, 22. Bunun bir sonucu olarak sinemada gösterilen bir film için ayrı, bu filme televizyonda yayınlandığında ise ayrı ölçütler uygulanacaktır. Yazarın da atıf yaptığı bir kararında Danıştay da buna dikkat çekmiştir. D10.D, 20.05.2002, E. 2001/584, K. 2002/1656, Erişim Tarihi: Mart 17, 2025, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/10-d-e-2001-584-k-2002-1656-t-20-5-2002>.

¹¹⁵ Okay Tekinsoy, *Kamu Düzeni Kavramı*, 118. Aynı yönde Tarhanlı, “Sinemada Sansür Üstüne”, 129-130.

¹¹⁶ Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 166.

¹¹⁷ Aynı yönde Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 63; Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 173.

hürriyetler için bir sınırlama sebebi olarak ele alındığı görülmektedir. Nitekim Sözleşmenin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6'ncı maddesi, özel ve aile hayatına saygı hakkını düzenleyen 8'inci maddesi, düşünce, vicdan ve din hürriyetini düzenleyen 9'uncu maddesi, ifade hürriyetini düzenleyen 10'uncu maddesi ile toplantı ve dernek kurma hürriyetini düzenleyen 11'inci maddesinde ahlak bir sınırlama sebebi olarak konumlandırılmıştır. Sözleşmede veya ek protokollerde ahlak konusuna ilişkin herhangi bir tanımlama ise yapılmamıştır. Bu durumda konunun anlaşılmasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarının daha da önemli olacağı söylenebilir.

Mahkeme kararlarına bakıldığında ahlak kavramının değişkenliğinden bahsedildiği ve taraf devletlerin bu konudaki görüşlerinin uluslararası mercilere göre daha makul olacağına işaret edildiği görülmektedir. Yani Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre ahlak kavramının nesnelliğinden çok göreceliliği söz konusu olup bunun bir sonucu olarak da taraf devletlerin takdir yetkisi daha fazladır¹¹⁸. Mahkemenin bu husustaki en bilinen ve önemli kararlarından birisi Handyside/Birleşik Krallık kararıdır. Karara konu olayda Richard Handyside'ın sahibi olduğu yayınevi tarafından bir kitap yayımlanmış ancak kitap, o dönem yürürlükte olan mevzuat hükümleri çerçevesinde, çocuklar için uygunsuz içerikler barındırdığı gerekçesiyle ve genel ahlaka aykırılık kapsamında müstehcen sayılarak toplatılmıştır. Yayınevi sahibi bu işlemin Sözleşmenin 10'uncu maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuştur. Mahkeme müdahalenin varlığını kabul etmiş ancak bunun kanunla öngörülen bir müdahale olduğuna, meşru bir amacın bulunduğu ve gereklilik unsurunun varlığına vurguyla ihlal bulunmadığına hükmetmiştir¹¹⁹.

Mahkeme bu kararıyla ifade hürriyetinin genel ahlakın korunması nedeniyle sınırlandırılabilmesine işaret etmekle birlikte bunun sınırlarını da belirtmiştir. Sözü edilen sınırlar ise sınırlamanın kanunla öngörülmüş olması ve meşru bir amacının bulunması ile müdahalenin demokratik toplum bakımından gerekliliği olup genel ahlak da sınırlama sebebinin Sözleşmedeki ilgili maddede yer almasını ifade eden meşru amaç kapsamında değerlendirilmektedir¹²⁰. Kanunla öngörülme bakımından kanunların soyut şekilde varlığı yeterli görülmemekte ve kesin, ulaşılabilir, öngörülebilir olması aranmaktadır¹²¹. Demokratik toplum düzeninin gerekleri ise ifade hürriyeti bakımından olduğu gibi genel ahlak bakımından da ilgili devletin takdir yetkisinin sınırını çizen bir kavram olarak kabul edilmektedir¹²². Ölçülülük de bu kavrama bağlı bir alt kavram niteliğinde ele alınabilecek

¹¹⁸ Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 165.

¹¹⁹ AİHM Kararı, Başvuru No: 5493/72, T. 07.12.1976, Erişim Tarihi: Mart 8, 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-57499%22%5D%7D>.

¹²⁰ Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 172-173.

¹²¹ Aktaş ve Akkoyunlu, "İdari Kolluk Faaliyetlerinin", 11.

¹²² Bulut, "Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak", 39.

bir ilke konumunda olmasına karşın Sözleşmede açıkça zikredilmiş değildir¹²³. Ancak kimi kararlarda bundan bahsedilmesi Mahkeme kararlarının Sözleşmenin anlaşılıp uygulanması bakımından önemini ortaya koyar niteliktedir.

Mahkemenin bir başka önemli kararı ise Müller ve diğerleri/İsviçre kararıdır. Bu kararda Mahkeme, müstehcen resimlerin yer aldığı ve giriş için yaş şartının bulunmadığı bir sergi açan kişiye para cezası verilmesi ve eserlerine el konulması şeklinde vuku bulan olayda serginin çocuklara açık olmasını göz önüne alarak para cezasının genel ahlakın korunması bağlamında meşru olduğuna işaret etmiş, el koyma uygulamasının da gerekli olduğunu belirtmiştir¹²⁴. Kararda Mahkeme, atıf yapılan bir önceki karardaki gibi ifade hürriyetini ve bununla bağlantılı bir hürriyet olan bilim ve sanat hürriyeti ile genel ahlakın ilişkisini ele almıştır. Kararlar arasındaki bir diğer ortak nokta ise çocukların korunması konusundadır. Mahkeme bu kararlarıyla genel ahlakın çocukları ilgilendiren yönüne de işaret etmiş olmaktadır. Bir başka ortak nokta ise genel ahlakın cinsellik/müstehcenlik ekseninde ele alınmasıdır. Bununla birlikte Mahkemenin konuyu farklı ekseninde ele aldığı kararlara da rastlanmaktadır¹²⁵. Open Door ve Dublin Well Woman/İrlanda kararı bunlardan birisidir¹²⁶. Mahkeme, İrlanda dışında kürtaj yaptırmak isteyen hamile kadınlara danışmanlık yapmasının yasaklanmasının Sözleşmenin 10'uncu maddesinde düzenlenen ifade hürriyeti kapsamındaki görüş alma ve verme hakkını ihlal ettiğini iddia eden başvuru sahiplerinin başvurusunu incelemiş, taraf devletçe meşru amaç kapsamında ileri sürülen ahlak konusunu ele alarak taraf devletin takdir yetkisine işaret etmekle birlikte genel nitelikte bir yasak getirilmesini orantısız bulmuştur¹²⁷. Mahkemenin genel ahlaka dayalı sınırlamayı ifade hürriyeti açısından orantısız gördüğü kararları da mevcuttur. Bunlardan birisi Akdaş/Türkiye davasıdır. Karara konu olayda yayınevi tarafından bir Fransız yazarın eseri Türkçeye çevrilmiş haliyle basılmış ancak kitap müstehcen içerik barındırdığı gerekçesiyle toplatılmıştır. Mahkeme, kitabın çok uzun yıllar önce yazılmış ve artık Avrupa edebi mirasının bir parçası haline gelmiş olduğuna vurgu yaparak devletin takdir yetkisinin bu mirasın bir parçası olan esere halkın belirli bir dilde erişimine engel olmaya kadar gidemeyeceğini, müdahalenin meşru amaçla orantılı olmadığını belirterek Sözleşmenin 10'uncu maddesinin ihlal edildiğine karar

¹²³ Wade ve Forsyth, *Administrative Law*, 305.

¹²⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 24.05.1988, 10737/84 başvuru numaralı Müller ve diğerleri/İsviçre kararı, Erişim Tarihi: Mart 7, 2025, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-57487%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57487%22]}).

¹²⁵ Dini değerlerin, sembollerin ve toplum tarafından benimsenen intersübjektif öğelerin de genel ahlak içinde ele alındığına ilişkin kararlar bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 73.

¹²⁶ Boz, *Kamu Düzeni Unsurları*, 166.

¹²⁷ AlHM Kararı, Başvuru No: 14234/88; 14235/88, T. 29.11.1992, Erişim Tarihi: Mart 5, 2025, [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57789%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57789%22]}).

vermiştir¹²⁸. Benzer içerikli bir başka davada ise Mahkeme, genel ahlaka aykırı nitelikte resimler içeren bir serginin devamının engellenmesi nedeniyle Sözleşmenin 10'uncu maddesinin ihlal edildiği iddiasını incelemiştir. Burada esasında konu ifade hürriyeti bağlamında ele alınabilecek sanat hürriyetine ilişkindir. Mahkeme taraf devlet, kararın kamu ahlakını korumak adına alındığı savunmasına karşın eserlerin hiciv içerdiğini belirtmiş, alınan önlemin demokratik toplum açısından gerekli olmadığına hükmederek ihlal bulunduğunu sonucuna varmıştır¹²⁹.

Mahkeme bazı kararlarında ise genel ahlakın korunması adına alınan önlemlerin demokratik toplum açısından gerekli olduğu yönünde değerlendirmeler yapmaktadır. Otto Preminger Enstitüsü/Avusturya kararında Mahkeme, Hristiyanlık dinine ilişkin uygunsuz ve müstehcen içerikler barındıran film hakkında verilen el koyma kararını takdir yetkisinin kapsamında görerek Sözleşmenin 10'uncu maddesi kapsamında ihlal bulunmadığına karar vermiştir¹³⁰. Benzer içerikli Wingrove/Birleşik Krallık kararında da filmin dağıtımının yasaklanmasının aynı madde bakımından ihlal oluşturmadığı değerlendirilmiştir¹³¹.

Genel ahlak konusu, daha önceki sayfalarda belirtilen mevzuat hükümleri çerçevesinde Danıştay kararlarına da konu olmuştur. Danıştay, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 8/1-C maddesi kapsamında mülki amirce faaliyetten men kararı verilmesi için somut nitelikte bilgi, belge veya tespitin bulunması gerektiğini belirtmiş, aksi takdirde bu tedbire karar verilemeyeceğine bazı kararlarında işaret etmiştir¹³². Danıştay'ın Kanunun 8/1-D maddesinin uygulanmasını incelediği kararlar da bulunmaktadır. Bu kararlardan birinde Danıştay, müstehcen içerikli bir film yayınladığı gerekçesiyle mezkûr madde gereğince faaliyetten men edilen sinema işletmesine uygulanan işlemi incelemiştir. İlk derece mahkemesince işlem hukuka aykırı bulunarak iptal edilmiş, Danıştay ise ilk derece mahkemesinin yalnızca net olmadığı belirtilen bir sahne üzerinden değer-

¹²⁸ AİHM Kararı, Başvuru No: 41056/04, T. 16.02.2010, Erişim Tarihi: Mart 10, 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-161487%22%5D%7D>. Bu kararda Mahkemenin Avrupa edebi mirası kavramıyla taraf devletler için tanıdığı takdir marjını daraltmaya çalıştığı ifade edilmektedir. Samur, *İdarenin Kolluk Faaliyeti*, 67-68.

¹²⁹ AİHM Kararı, Başvuru No: 68354/01, T. 25.07.2007, Erişim Tarihi: Mart 12, 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-79213%22%5D%7D>.

¹³⁰ AİHM Kararı, Başvuru No: 13470/87, T. 20.09.1994, Erişim Tarihi: Mart 14, 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-122484%22%5D%7D>. Bu karar doktrinde genel ahlakın korunmasında ifade hürriyetinin sınırlandırılması bağlamında ele alınmaktadır. Ulusoy, *İfade Hürriyetinin*, 180.

¹³¹ AİHM Kararı, Başvuru No: 17419/90, T. 25.11.1996, Erişim Tarihi: Mart 14, 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22%5D%22appno%22:%5B%2217419/90%22%5D%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D%22itemid%22:%5B%22001-58080%22%5D%7D>.

¹³² D10.D, 26.03.2018, E. 2016/8138, K. 2018/1235, Erişim Tarihi: Mart 13, 2025, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/10-d-e-2016-8138-k-2018-1235-t-26-3-2018>. Aynı yönde D10.D, 13.10.1994, E. 1993/278, K. 1994/4838, Erişim Tarihi: Mart 14, 2025, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/10-daire-e-1993-278-k-1994-4838-t-13-10-1994>.

lendirme yaptığını, idare tarafından tutulan ve filmin birçok sahnesinde müstehcen içerikler bulunduğuna ilişkin tutanağın göz ardı edildiğini belirterek kararı bozmuştur¹³³. Danıştay Kanun kapsamında genel ahlak konusunu umuma açık istirahat ve eğlence yerlerine verilen ruhsat bakımından da ele almaktadır. Konuya ilişkin bir kararda *“faaliyet konusu ve amacı dışında genel ahlaka ve adaba aykırı bir biçimde faaliyette bulunulduğu tespit edilen”* işyeri hakkında ruhsat iptali kararı Kanuna aykırı bulunmamıştır¹³⁴.

Danıştay 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu kapsamında verdiği kararlarda mahkemece verilecek hükme esas olmak üzere bilirkişiye müracaat edilmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Danıştay’a göre eserin muzır nitelikte olup olmadığı bilirkişi raporundaki tespitlerden hareketle mahkemece yapılmalıdır. Karara konu bir olayda derginin yayımlanan karikatürler nedeniyle Kanunun 4’üncü maddesi kapsamında sınırlamalara tabi tutulmasına karar verilmiş, işleme karşı açılan iptal davası kapsamında ilk derece mahkemesince bilirkişiye müracaat edilmiş, alınan raporlarda davaya konu derginin programının kişilerarası ilişkilerde etik, ahlaki değerler, uygun davranış modelleri sunması açısından onaylanmadığına yönelik tespit bulunmakla birlikte Kanun kapsamında muzırlık açısından da inceleme yapılarak 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunun 2’nci ve 10’uncu maddelerine aykırılık bulunmadığı yönünde değerlendirme yapılmış, bu tespit karşısında ilk derece mahkemesince işlemin iptaline karar verilmiştir. Danıştay ise bilirkişilerin hukuki nitelendirme ve değerlendirmede bulunamayacağına vurguyla raporun sair kısımlarına itibar edilerek idari işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna varılması gerektiğini belirtmiş ve kararı bozmuştur¹³⁵. Danıştay bu kararıyla bilirkişi raporunun hukuki nitelendirme dışındaki tespitlerinin dikkate alınabileceğinin altını çizmektedir. Bununla birlikte Danıştay’a göre bilirkişi raporuyla birlikte Kanunda öngörülen ilke ve esasların dikkate alınması da önemlidir¹³⁶. Danıştay’ın bilirkişi incelemesi konusundaki yaklaşımı konuyla ilgili bir diğer kanun olan 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun bağlamında da sürmektedir. Nitekim Danıştay, Kanunun değişiklikten önceki 8/2’nci maddesine aykırılık nedeniyle uygulanan idari para cezasına karşı açılan iptal davasında, yayında geçen konuşmaların çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar verip vermediğinin belirlenmesinin özel bilgiyi gerektirdiğini, genel bilgi

¹³³ D10.D, 31.03.1993, E. 1991/25088, K. 1993/1262, Erişim Tarihi: Mart 11, 2025, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/10-daire-e-1991-2508-k-1993-1262-t-31-3-1993>.

¹³⁴ D10.D, 10.10.2002, E. 2000/3369, K. 2002/3727, Erişim Tarihi: Mart 16, 2025, https://emsal.uyap.gov.tr/Benzer_yonde_bir_baska_karar_icin_D10.D,05.11.2002,E.2000/1916,K.2002/4152,Erişim_Tarihi:_Mart_16,_2025,_https://emsal.uyap.gov.tr/

¹³⁵ D10.D, 24.05.2021, E. 2021/89, K. 2021/2468, Erişim Tarihi: Mart 8, 2025, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/10-d-e-2021-89-k-2021-2468-t-24-5-2021>

¹³⁶ D10.D, 09.10.1995, E. 1994/1342, K. 1995/4261, Erişim Tarihi: Mart 12, 2025, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-1994-1342-k-1995-4261-t-9-10-1995>.

veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgi ile çözüm-
lenmesinin mümkün olmadığını belirtmiş ve bilirkişi incelemesinin gerektiğine
işaret etmiştir¹³⁷. Bu genel yaklaşıma istisna teşkil edecek kararlara da rastlan-
maktadır¹³⁸. Ancak söz konusu kararların görece daha az olduğunu söylemek
mümkündür.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Danıştay'ın örnek kararlarından hare-
ketle çocukları koruyucu bir tavrın benimsendiği, idarelerin bu konu bağlamın-
daki değerlendirme serbestlikleri kabul edilmekle birlikte genel ahlaka aykırılık
tespitlerinin somut şekilde ortaya konmasının arandığını söylemek mümkündür.
Ayrıca genel ahlak temelli getirilen sınırlamaların kanunla öngörülmesinin ya-
nında meşru amaç ve demokratik toplum bakımından gereklilik unsurlarını ta-
şıması şartına vurgu yapılması da kamu düzeninin korunması ile temel hak ve
hürriyetlerin korunması arasında denge gözetildiği şeklinde yorumlanabilir.

SONUÇ

Ahlak ve hukuk, toplumsal yaşamı düzenleyen, olması gerekeni belirleyen
kurallar manzumesidir. Bu itibarla ahlak ve hukuk kuralları arasında yakın bir
ilişki olup ahlak kurallarının hukuk alanında etkili olması bu yakın ilişkinin bir
sonucudur. Genel ahlakın, ahlak ve hukuk ilişkisinin hukuk alanındaki yansıma
şekillerinden birisi olduğu kabul edilmektedir. Sözü edilen yansıma alanların-
dan birisi idare hukukudur. Genel ahlakın idare hukukunda karşımıza çıkması
kamu düzeninin bir unsuru olup olamayacağı hususunda ve kolluk faaliyetiyle
ilişki bakımındandır. Doktrinde genel ahlakın kamu düzeni unsuru olup olmadığı
konusunda fikir birlikteliği olmamakla birlikte ağırlıklı görüş kamu düzeninin
bir parçası olarak ele alınabileceği yönündedir. Mevzuatımızdaki düzenlemeler
göz önünde bulundurulduğunda kanun koyucunun yaklaşımının da bu doğrultuda
olduğunu söylemek mümkündür. Gerçekten de 2559 sayılı Polis Vazife ve Sala-
hiyet Kanunu, 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu, 6112
sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

¹³⁷ D13.D, 24.03.2022, E. 2018/1331, K. 2022/1257, Erişim Tarihi: Mart 15, 2025, <https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=768447700&arananKelime=%C3%A7ocuk>. Kuşkusuz mah-
kemece dikkate alınabilecek olan bilirkişi raporu, bilimsel esaslara uygun hazırlanacak rapordur.
D13.D, 21.02.2018, E. 2014/4449, K. 2018/608, Erişim Tarihi: Mart 16, 2025, <https://www.karartek.com.tr/#!/anasayfa>. Danıştay bu kararında, nerede ve ne zaman yayınlandığı, adı belli ol-
mayan programlarla karşılaştırma yapılarak değerlendirmelerde bulunduğu gerekçesiyle rapor
doğrultusunda verilen iptal kararını bozmuştur.

¹³⁸ Örneğin bir televizyon kanalında yayınlanan yerli dizide 6112 sayılı kanunun 8/1-f maddesinde
belirtilen yayın ilkesine aykırı olaylara yer verildiğinden hareketle, ilgili hakkında Kanunun 32'nci
maddesi kapsamında yaptırım uygulanmış, açılan iptal davasında ilk derece mahkemesi iptal is-
temini reddetmiş, istinaf aşamasında bölge idare mahkemesince istinaf istemi reddedilmiş, temyiz
aşamasında ise Danıştay, bilirkişi incelemesi yapılmasını gerekli görmeyerek ilk derece mahke-
mesince verilmiş olan kararı onamıştır. D13.D, 24.03.2022 tarihli, E. 2018/700, K. 2022/1260,
Erişim Tarihi: Mart 12, 2025, [https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=811568800&ara-
nanKelime=%C3%A7ocuk](https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=811568800&arananKelime=%C3%A7ocuk).

ve 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması Hakkında Kanun olmak üzere mevzuatımızda genel ahlaktan bahseden ve idarelere bu kapsamda çeşitli yetkiler veren birçok düzenleme bulunduğu görülmektedir. Bu yetkiler özünde birer kolluk yetkisi olup temel hak ve hürriyetler üzerinde etki ve sonuç doğurmaktadır. Dolayısıyla Anayasanın 13'üncü maddesinin dikkate alınmasının gerektiği söylenmelidir.

Genel ahlak bakımından getirilen sınırlamalar ifade hürriyetiyle yakından ilişkilidir. Nitekim yukarıda atıf yapılan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarından hareketle genel ahlakın cinsellik ve müstehcenlik ekseninde ve ifade hürriyetiyle ilişkili ele alındığı ifade etmek mümkündür. Diğer yandan genel ahlakın çocukların korunması konusuyla da bağlantılı olduğu söylenmelidir. Zira genel ahlak temelli getirilen sınırlamalarda en önemli amaçlardan birisi çocukların korunmasıdır. Mahkeme kararlarına bu kapsamda vakalar yansımış olup bunlara da örnek kararlardan hareketle çalışmada yer verilmesine çalışılmıştır. Gerek bu konu gerekse konu kapsamında çocukların korunması, Danıştay'ın da kararlarına yansıyan bir husus olagelmıştır. Danıştay'ın bu kapsamda korumacı bir yaklaşım sergilediği görülmekte olup özellikle dava konusu içeriklerin çocuklara etkisinin tespitinde bilirkişiye müracaat edilmesi ancak ilgili kanunun ilke ve esaslarının da gözden uzak tutulmaması gerektiğine işaret ettiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgüner, Tayfun. *İdare Hukuku Dersleri*. İstanbul: Der Yayınları, 2017.
- Aktaş, Sururi ve Akkoyunlu, Sencer Abdullah. “İdari Kolluk Faaliyetlerinin Temel Anayasal Sınırları Olarak Kanunilik ve Ölçülülük İlkeleri.” *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 1-2 (2016): 1-25.
- Akyılmaz, Bahtiyar, Sezginer, Murat ve Kaya, Cemil, *Türk İdare Hukuku Dersleri*. Ankara: Savaş Kitabevi, 2020.
- Atakan, Arda. “Kamu Düzeni Kavramı.”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1-2 (2007): 59-136.
- Aydın, Oya. “Genel Ahlak, Hukuk ve Cinsellik.”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 37, Sayı: 4 (2013): 139-148.
- Ayyıldız, Hakan. “Kolluk Faaliyetinin Denetimi Hakkında Genel Bir Değerlendirme.”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 143 (2019): 143-180.
- Bayra, Adem Ersin. “Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran Kavramların Tasnifi ve Derecelendirilmesi-I: Kamu Düzeni ve Kamu Düzeniyle İlgili Kavramlar.”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2 (2020): 45-72.
- Boz, Selman Sacit. *İdare Hukuku Açısından Kamu Düzeni Unsurları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Bulut, Nihat. “Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak.”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1-2 (2000): 29-42.
- Can, Osman. “Anayasa Değişikliği ve Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü.”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1 (2002): 503-531.
- Çağlayan, Ramazan. *İdare Hukuku Dersleri*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2024.
- Ertaş, Türker. “İfade Özgürlüğü ve Müstehcenlik: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına ve Türk Ceza Kanunu’nda Düzenlenen Müstehcenlik Suçuna İlişkin Bazı Gözlem ve Değerlendirmeler.”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 18 (2012): 192-224.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin. “2001 Anayasa Değişikliği Bağlamında Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması (Ay. md. 13).”., *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 1 (2001): 111-148.
- Gözler, Kemal ve Kaplan, Gürsel. *İdare Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2024.
- Gözübüyük, A. Şeref ve Tan, Turgut. *İdare Hukuku Cilt I Genel Esaslar*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2021.
- Güloğlu, Yavuz. “Ahlak Kurallarının Türk Hukuk Sistemine Etkisi.”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2 (2020): 1-18.
- Hafizoğulları, Zeki. “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi.”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 44, Sayı: 1-4 (1995): 565-585.
- Koyuncu Gülseven, Ayşe Seda. “Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü.” *İnsan Hakları Çalışma Metinleri: 10* Cilt: 1, Sayı: 1 (2008): 1-40.

- Okay Tekinsoy, Özge. *İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2011.
- Özdemir, Ali. “Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşünün Sınırlandırılması Örneği).”, *International Journal of Legal Progress*, Cilt: 2, Sayı: 2 (2016): 78-115.
- Samur, Mehmet Cihat. *İdarenin Kolluk Faaliyeti Olarak Genel Ahlakın Korunması*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2024.
- Sancakdar, Oğuz, Önüt, Lale Burcu, Us Doğan, Eser, Kasapoğlu Turhan, Mine ve Seyhan, Serkan. *İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Sert, Cennet. *İfade Özgürlüğünün Genel Ahlak Nedeniyle Sınrlanması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Tarhanlı, İhtar. “Sinemada Sansür Üstüne.” *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1-3 (1983): 123-132.
- Ulusoy, Ali D.. *Türk İdare Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2024.
- Ulusoy, Sümeyye. *İfade Hürriyetinin Genel Ahlakın Korunması Sebebiyle Sınırlandırılması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Üskül Engin, Zeynep. “Toplumsal Ahlak ve Hukukun Kesiştiği Noktada Kadın Sorunsalı.”, *Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar-6 Bildirisi*, Cilt: 26, Sayı: 1 (2014): 123-137.
- Wade, H.W.R. ve Forsyth, C.F. *Administrative Law*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Yaşar Şatıroğlu, Pınar. ““Genel Ahlak” Kavramının Belirsizliğinin Aşılması ve İdari Kolluk Düzenlemelerinde Somutlaştırılması.”, *Prof. Dr. Metin Günday Armağanı*, Cilt: 2, Sayı: 1 (2020): 1469-1500.
- Yaşar, Hasan Nuri. *İdare Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları, 2024.

İnternet Kaynakları

- <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>.
- <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>.
- <https://hudoc.echr.coe.int/>.
- <https://www.lexpera.com.tr/>.
- <https://emsal.uyap.gov.tr/>.
- <https://www.rtuk.gov.tr/ust-kurul-kararlari>.
- <https://sozluk.gov.tr/>.